

A régi világból.

Régi irások, öreg emberek beszéljenek a régmúlt időkről, az első magyar csendőrökről. Február 14-e az emlékezés napja, forduljunk vissza, nézzük meg mi volt és hogyan volt, — a visszatekintés szép lesz.

I.

Hogyan született meg a m. kir. csendőrség?

Az emlékezés egyik forrása az 1887. évi Csendőrségi Zsebkönyv, amely a m. kir. csendőrségnél az első Zsebkönyv volt. Innen vesszük „a magyar királyi csendőrség létrejövételének és eddigi történetének vázlatát”-t.

Ezeket olvassuk a Zsebkönyvből:

„A közbiztonsági szolgálat teljesítésére egy katonailag szervezett csendőrség az osztrák-magyar monarchiában már az 1815-dik év folyamán felállított. Ez évben ugyanis Lombardia, I. Napoleon francia császár legyőzete, illetőleg a párizsi békekötés következtében Ausztria birtokába jutván, a legyőzött uralkodó által ott már előbb felállított s katonailag szervezett „gens d'armes” (olv. „szandarm”) ezredet előbbi szervezetében az osztrák kormány is meghagyta, sőt hatáskörét déli Tiroltra is kiterjesztette. Az ezred szárnyakra, minden szárny két szakaszra, a szakasz két plotone-ra oszlott, mely utóbbiak alosztályait az egyes őrsők képezték. A legénység 16 évi tetteles szolgálatra volt kötelezve, mely időből a három első évet, mint tanonc (próba-csendőr), oktatás alatt töltötte; valóságos csendőrré csak ezen idő után s az általa letett vizsga eredményéhez képest neveztetett ki. Mint katonai testület, e „gens d'armes” ezred a katonai büntető törvények alatt állott, s a szolgálatot teljesítő csendőr az őri álló katona kötelességeivel és jogaival volt felruházva.

A monarchia többi részében katonailag szervezett csendőrség csak az 1848/9-ik évi harcok után állított fel. Ekkor 16 „császári királyi csendőr-ezred” szerveztetett, szintén szárnyakra, szakaszokra és őrsőkre osztva. Az ezredék törzsállomáshelyei a következők voltak: 1. Bécs. — 2. Prága. — 3. Brünn. — 4. Lemberg. — 5. Pest. — 6. Győr. — 7. Nagyvárad. — 8. Nagy-Szeben. — 9. Temesvár. — 10. Zágráb. — 11. Laibach. — 12. Grác. — 13. Innsbruck. — 14. Mailand. — 15. Padua. — 16. Zára. A magyar korona országainak területén tehát hat csendőr-ezred állomásozott, melyek mindegyike 5—12 szárnyra oszlott, azon felül még egy-egy tartalék-szárnyal (Depót-Flügel). Ezen ezredék első parancsnokai voltak: Vizeki Talián Ignác őrnagy (Pest), ghimesi és gácsi gr. Forgách Móric őrnagy (Győr), Gadl Alajos alezredes (Nagyvárad), Festerreui Riebel Károly őrnagy (Nagy-Szeben), Tapavitzta Péter őrnagy (Temesvár) és Woinarovich János őrnagy (Zágráb). A többi tisztek közül Gosztonyi Imre, Békeffy Károly, Nagy István, Kvassay Lajos, Sujánszky Imre, Dessewffy Miklós századosok stb. nevei bizonyítják, hogy ezen tisztikarban a magyar elem is jelentékenyen képviselve volt. A csendőr-legénység a sorhad ezredeiből válogatva osztatott be. Magas, erős testalkat, jó szellemi képesség, írni, olvasni tudás követeltetett tőle. A tetteles szolgálati kötelezettség 8 évre terjedt. Egy évi próbaszolgálat után az illető legénységi egyén vizsgát tett le, melynek kedvező eredménye folytán valóságos csendőrül vételettel fel, s mint ilyen, a tizedesi rendfokozatot nyerte.

A csendőrségi csapatok tehát kezdettől fogva élite-jelleggel (válogatott csapatok jellegével) bírtak, a mire nézve nem érdektelen egyebek közt a Gedeon altábornagy vezetése alatt állott pozsonyi cs. kir. katonai parancsnokságnak 1849. évi július 30-án kelt hirdetményére hivatkozni. Ebben ugyanis, a csendőrség felállításának köztudomásra juttatása mellett, egyszerűsített következők is mondatnák: „ő Felsője úgy akarja, hogy a testület legénysége, mely a hadsereg legbátrabbjaiból és legmegbízhatóbbjaiból választott ki — különös tiszteletben részesüljön. A csendőrség által vérehaftandó felsőbb parancsnoknak tehát mindenki fellélenül engedelmessen köteles. Az azoknak ellenszegülő bármely egyén legnagyobb szigorral megbüntettetik.”

Az ekkép rendszeresített csendőrség szervezését Fichtenstamm Kempfen János altábornagy vezette, ki mint csendőrségi főfelügyelő (a melléje beosztott adatlussal, katonai, igazságügyi, gazdasági előadókkal és hivatali segédzsemmel) nemcsak hogy az összes csendőrségnek főparancsnoka volt,

hanem az állam minden rendészeti ügyeinek is főnökévé tétetett.

A 16 ezred szervezése befejeztetvén, 1853. évi júl. végével a csász. kir. csendőrség létszáma következő volt:

1. Az ezredék törzseinél: 8 ezredes, 11 alezredes, 31 őrnagy, 6 százados (törzstiszti helyen), 16 főhadnagy és 18 hadnagy-ezred-segéd-tiszt, 18 hadbíró, 16 kezelőtiszt, 16 számvivő, 47 ezred-fourir, 18 fourir-gyakornok, 100 ezred-írnok, 18 foglár, 16 főkovács, 44 írodaszolga, 139 tiszt szolga, összesen 522 fő.

2. A szárnyaknál: 61 első-, 50 másodosztályú százados, 133 főhadnagy, 181 hadnagy, 59 szárnyfourir és 111 szárnyírnok, 684 őrmester (ebből 134 lovas), 765 valóságos tizedes (199 lovas), 1857 vice-tizedes (186 lovas), 125 kürtös (33 lovas), 1466 lovas és 12,208 gyalog csendőr, 425 tiszt szolgával; tehát a szárnyaknál 18,125, együttvéve pedig 18,647 fő, 2307 lóval.

Ugyanekkor a Bécsben székelő csendőrségi főfelügyelőség állott: 2 altábornagy és 1 tábornokból. A felügyelőség katonai ügyosztályában: 1 ezredes (egyszeresmind iroda-igazgató), 1 másodoszt. százados, mint a főfelügyelő személyi segéd-tisztje; 1 másodosztályú százados, 3 főhadnagy, 1 hadnagy, mint beosztottak; 1 írodatiszt, 1 járulnok. Az igazságügyi osztályban: 1 őrnagy-hadbíró, 1 százados hadbíró, 1 írodatiszt. A gazdasági osztályban: 1 főhadbíró, 1 főhadnagy-számvivő, 1 fogalmazó, 1 kezelő tiszt. A segédhivatalokban: 1 iktató, 1 iratárnok, 1 kiadó, 9 írodatiszt, 8 járulnok, 1 nyomdász.

1851-ben a győri ezredparancsnokság feloszlatott s helyette egy másik Kassán állított fel. 1860-ban az egész monarchiában levő cs. kir. csendőrségi ezredék összes száma 10-re szállítottatott alá; minek következtében 1861-ben a nagyváradi és temesvári ezred törzse feloszlatott ugyan, de Pozsony és Soprony székhelyekkel újabb ezredék szerveztettek, s az utóbbi ezred parancsnoka volt libói lovag Graef Ede, akkor ezredes, jelenleg pedig lovassági tábornok és a m. kir. honvédség főparancsnokának adatlusa.

Az alkotmányos kormányzat időszakának bekezdésével Magyarországon 1867-ben a cs. kir. csendőrezredék mind feloszlatottak s a közbiztonsági szolgálat teljesítése újból az egyes törvényhatóságok közegeire (pandúrokra) bízott. Csakis az Erdélyben és Horvát-Szlavonországban létező ezredék hagyták meg, melyek (az osztrák örökös tartományokban továbbra is meghagyott csendőrezreddekek együtt) „országos csendőrparancsnokság” nevet nyervén, a horvát-szlavonországi 8-ik, az erdélyi pedig 10-ik számú országos csendőrparancsnokságnak neveztetett. Mindkét parancsnokság német szolgálati nyelvel, személyes és fegyelmi ügyekben a közös hadügyminiszter hatósága alá rendelve, s állományuknak kiegészítési módja a régi maradt; alosztályaik következők voltak:

A kolozsvári (10. számú) országos csendőrparancsnokság 6 szárnyból s mindegyik szárny 2 szakaszból állott. A szárnyak székhelyei: Nagy-Szeben, Brassó, Maros-Vásárhely, Kolozsvár, Szászváros és Székely-Udvarhely.

A horvát-szlavon (8. számú) országos csendőrparancsnokság Zágrábban, a zágrábi és északi szárnyakra oszlott két-két szakasszal. De a horvát-szlavon katonai határvidéken akkor még ezenkívül a cs. kir. szerezsdán-csapattest is fennállott, 3 szárny- és két-két szakaszparancsnoksággal.

A következő években azután megkezdődtek a hivatalos tárgyalások az iránt, hogy az erdélyi és horvát-szlavon csendőrség a közös hadügyminiszter fennhatósága alól a magyar kormány által átvétessék. Az ország képviselőházában is — főképp az évi költségvetések tárgyalása alkalmával — a csendőrség ügyének tisztába hozatala ismétellen sürgettetett; különösen pedig a képviselőháznak 1873. évi február hó 8-án tartott országos ülésén a pénzügyi bizottság által következő javaslat tétetett: „a bizottság elkerülhetetlenül szükségesnek tartja, hogy azon törvény kívüli állapotnak, melyben az erdélyi csendőrség ügye áll, vége vessenek, és azért az erdélyi csendőrségnek törvényhozás útján szabályozását nem látván többé halaszthatónak: fölhívandónak véli a belügyminisztert, hogy terjesszen a ház elé javaslatot ezen kérdés végleges megoldása iránt, vagy az 1870. XL. törvénycikknek, mely szerint a rendőrség kezelése a törvényhatóságok jogköréhez tartozik, Erdélyben leendő végrehajtása által, vagy ha ezt a viszonyok nem engedik, a köztörvényhatóságok rendezéséről szóló törvény illető szakaszainak Erdélyre vonatkozólag leendő módosítása által; akár pedig az országos rendőrségi törvényjavaslat előterjesztése által kezdeményezze a kérdés mielőbbi törvényes megoldását.” A javaslat a képviselőház által határozattá is emeltetett; minthogy azonban az országos rendőrségről szóló törvényjavaslat kellő előmunkálat nélkül beterjesztethető nem volt; a csendőrségnek az erdélyi részben is rögtön

feloszlata pedig az ottani közbiztonságra nézve igen káros következményekkel járhatott volna (a mint ezt egyesek a képviselőház ülésében is hangsúlyozták): ez a pénzügyi bizottság javaslatában említett három mód valamelyike szerinti megoldás, hanem egyelőre csak az erdélyi és horvát-szlavon csendőrségnek — mely előbbi a közbiztonsági szolgálat tekintetében már ügyis a m. k. belügyminiszterium hatósága alatt állott — személyi és fegyelmi ügyeire nézve a közös hadügyminisztertől a m. kir. honvédelmi miniszterium hatósága alá adatása iránt folytatott a magyar kormány tárgyalásokat. A hosszadalmas tárgyalások tényleges eredményre csakis borosjenői Tisza Kálmán kormányra jutása, illetőleg belügyminiszterré történt kinevezése után vezettek. 1875-ben ugyanis egy arra kijelölt vegyes bizottság, (melynek tagja: liblíói lovag Graef Ede lovassági tábornok, honvéd-főparancsnoksági adalut, továbbá a m. kir. belügyminiszterium részéről jekel- és margitfalvi Jekelfalussy Lajos, akkor osztálytanácsos, a közrendészeti és közbiztonsági ügyosztály vezetője, végre a horvát-szlavon-dalmát országos kormány részéről Koppitsch Ottó csendőr-ezredes és Milics György országos kormányi titkár voltak) abban állapodott meg, hogy 1875. évi július hó 1-jével a cs. és kir. közös hadügyminiszter hatósága alól úgy az erdélyi, mint a horvát-szlavon csendőrség a m. kir. honvédelmi miniszter hatósága alá menjen át, s a szolgálati nyelv előbbinél magyar, utóbbinál horvát legyen. A közös hadügyminiszter ellenzése következtében — ki a csendőrség szervezésének a törvényhozás útján leendő végleges rendezéséig az ideiglenes átadáshoz hozzájárulni nem volt hajlandó — a tárgyalásokat mindamellett is még folytatni kellett, míg végre az 1876. évi március hó 17-én kelt legfelsőbb elhatározás következtében ugyanazon évi május hó 1-jén a már többször említett két országos csendőrparancsnokság a magyar, illetőleg a horvát-szlavon-dalmát országos kormány által átvételtet, s egyik „magyar királyi erdélyi csendőrparancsnokság”, a másik „magyar királyi horvát-szlavon csendőrparancsnokság” elnevezést nyert. A csendőrségnél fölmerülő bűnügyekben való eljárásra az illető (kolozsvári és zágrábi) honvédkerületi had-

bíróságok jelöltettek ki; a fegyelmi fenyítő és a becsületügyi eljárásra nézve kimondatott, hogy azok a honvédségével azonosak legyenek.

A magyar kormány által átvett erdélyi csendőrség előjárói az átvétel idejében következők voltak:

Belügyminiszter: Borosjenői TISZA Kálmán. A belügyminiszteriumban a közbiztonsági és közrendészeti osztály főnöke: Jekel- és margitfalvi Jekelfalussy Lajos miniszteri tanácsos.

Honvédelmi miniszter: Keresztési SZENDE Béla. A honvédelmi miniszteriumban a csendőrségi ügyek előadója: Schatz Lajos csendőr-őrnagy, ki előbb a 10. (erdélyi) országos csendőrparancsnokság parancsnoka volt; a honvédelmi miniszteriumba az 1876. évi június hó 26-án Ischben kelt legfelsőbb elhatározással rendeltetett be, s rendelkezésére Ujhegyi Béla, oda szintén beosztott főhadnagy adatott.

A m. kir. erdélyi csendőrség parancsnokává Török Ferenc őrnagy, akkor a m. kir. 32. (belső-szolnoki) honvédszázaló parancsnoka nevezetett ki. Rajta kívül a csendőrparancsnokság törzséhez tartoztak: Lukács Mózes főhadnagy (segédtszít) és Entresz Kornél I. osztályú százados (számvivő).

Szárnyparancsnokok voltak a következő I. osztályú századosok: Schwarz Károly (Kolozsvár), Tisóczky László (Brassó), Neugeboren Gusztáv (Maros-Vásárhely), Várhegyi Lajos (Nagy-Szeben).

Szakasparancsnokok voltak: Sönser Nándor, Beck Gusztáv és Himmler Róbert II. oszt. századosok; Móricz Vendel, Kárpáthy Kamillo, Ruzs Illés, Kovács Béla főhadnagyk; Rákóczy Miklós, Groze Győző és Lex János hadnagyk.

A legénységi állomány kiegészítési módja annyiban szenvedett változást, hogy a csendőrséghez a sorhadban még esetleges szolgálatot teljesíteni tartozó és oly egyének, kiknek védkötelezettsége felett végleges határozat még nem hozatott, felvehetők nem voltak. A szolgálati idő 3 évre, a próbaszolgálat 6 hónapra határozatott.

A magyar kormány által ekkép átvett csendőrségnek az 1876. évben megállapított létszámát a következő táblázatos kimutatás tünteti elő:

Csendőrparancsnokság	A t ö r z s n é l								A s z á r n y a k n á l						Főösszeg					
	törzstisztek, mint parancsnokok	főhadnagy v. hadnagy m. segédtszít	számvivő	kezelőaltisztek	hadírnokok	írnokok	irodaszolgák	Összesen	I. osztályú századosok	II. osztályú századosok	főhadnagyk	hadnagyk	őrmesterek	örvezetők	csendőrök	Összesen				
																tisztek	legénység	tisztek	legénység	
Erdély részére...	1	1	1	2	—	1	2	3	5	4	2	3	3	38	115	622	12	787	15	792
Horv.-Szlavon-orsz. részére	1	1	1	—	1	1	1	3	3	1	1	3	3	8	71	401	8	480	11	483
Összesen:	2	2	2	2	1	2	3	6	8	5	3	6	6	46	186	1023	20	1267	26	1275

Míg így szervezve, az erdélyi csendőrség feladatának megfelelni teljes erővel törekedett, és törekvései eredményeül úgy az ottani polgári hatóságok, mint általában a lakosság részéről is elismerésben, tiszteletben részesült: addig az ország egyéb részeiben a megyei rendőrség fogyatkozásai miatt a panaszok mindegyre megújultak, s a lakosság az ily szervezett közbiztonsági őrtisztelt iránti bizalmát elveszítette. Több helyen ennek következtében a lakosok egyes magánvállalkozókkal, úgynevezett „felelős”-ökkel szerződtek, olyformán, hogy azok meghatározott évi díjért az ő vagyoniuk felett is őrködtek, s a gonosztervek által netán okozandó károkról a bér fejében magukat kártérítésre is kötelezték. Másrészt azonban az erdélyi csendőrség állapota is csak ideiglenesnek volt tekintendő. Törvény szerint ugyanis a közbiztonsági szolgálat az egyes törvényhatóságok rendelkezése alá tartozott, és így az erdélyi csendőrség ügye még a magyar kormány általi átvétel után is végleges rendezésre várt.

Ily körülmények között tehát sürgős szükségnek bizonyult a közbiztonsági szolgálatnak az ország egész területén újjászervezése; de a mire nézve igen számos és nagy nehézségek forogtak fenn. A kalonailag szervezett csendőrség, éppen úgy mint Erdélyben, itt is legtöbb biztositlékot adónak látszott, s az így szervezett csendőrség iránt a magyar közvélemény bizalmatlansággal nem is viseltetett mindenkor. Hiszen a lombardiai mintára szervezendő csendőrség behozatalát több magyar főúr már az 1848. év kezdetén indítványozta, s midőn a kormány pénzügyi nehézségekre hivatkozott, az akkor Pozsonyban volt országgyűlés főrendiházának tagjai e célra

köszalokozás útján jelentékeny összeget is (mintegy 60,000 forint) gyűjtöttek össze. Tagadhatatlan azonban, hogy az 1848. év utáni idők politikai eseményei az akkori csendőrség iránt a magyar közvéleményt oly kedvezőtlenül hangolták, hogy a közbiztonsági szolgálatnak katonai testület által végeztetése ellen, a régi visszaemlékezések alapján, tőle csakis tiltakozás volt várható.

Ismét borosjenői Tisza Kálmán, a belügyminiszterium vezetésével megbízott miniszterelnök közmondásos erélyére, előítéletet nem ismerő államszerű gondoskodására és az ország képviselőtestületének benne helyezett bizalmára volt tehát szükség, hogy a közbiztonsági szolgálat a viszonyoknak legmegfelelőbb módon legyen szervezhető.

A belügyminiszteriumban (jekel- és margitfalvi Jekelfalussy Lajos, miniszteri tanácsos) és a honvédelmi miniszteriumban (Schatz Lajos csendőr-ezredes) végzett kimerítő előmunkálatok s a két miniszterium közötti hosszabb tárgyalások után 1880. évi november hó végén az országgyűlés képviselőháza elé „a közbiztonsági szolgálat szervezéséről” és „a csendőrségi legénység állományának kiegészítéséről” két külön törvényjavaslat terjesztetett be, előbbi a belügy-, utóbbi pedig a honvédelmi miniszter által; mely törvényjavaslatokkal tulajdonképp az Erdélyben már életben levő csendőrségnek az ország többi részeire nézve is törvénybe iktatása javaslatolt.

A „közbiztonsági szolgálat szervezéséről” szóló törvényjavaslat kimondván, hogy ezen szolgálat ellátására kalonailag szervezett magyar királyi csendőrség állittatik fel, Magyarország területét hat csendőr kerületre osztotta, ugyanannyi

csendőr kerületi parancsnoksággal, s az egyes kerületekhez tartozó megyéket névszerint elsorolta. A kerületek következők: I. Ko.ozsvár 4 szárnyparancsnoksággal, II. Szeged 3, — III. Budapest 3. — IV. Kassa 3, — V. Pozsony 2 — és VI. Székesfehérvár 3 szárnyparancsnoksággal. Az I. kerületben a csendőrség már szerveze van, a II. kerületben 1882. év január 1-re, a többi kerületekben pedig fokozatosan a körülményekhez képest lesz a csendőrség szervezendő. A szolgáló közbiztonsági közegek lehetőleg továbbra is alkalmazandók. Személyi és fegyelmi ügyekben a csendőrség a honvédelmi, a közigazgatási és rendőri szolgálati viszony tekintetében a belügyminiszter hatósága alatt áll. Csendőrök fegyelmi és bünygyekben eljárni kizárólag a magyar királyi honvédségi ságok illetékesei. Tisztek kinevezése iránt ő császári és apstoli kir. Felsőkéhez előterjesztés a honvédelmi miniszter által, a belügyminiszter beleegyezésével tételik. Szervezeti és szolgálati utasítás, valamint öltözet és fegyverzet a belügy- és honvédelmi miniszterek által állapítatik meg és adatik ki.

E törvényjavaslatához csatolt indokolás egyebek közt a következőket tartalmazta:

„A közbiztonság állapotáról, a belügyminisztériumhoz több évek során beterjesztett jelentésekből meggyőződés szerzetett, hogy a jelenlegi közbiztonsági szolgálat nem kielégítő.

„Beható tanulmányozás folytán meg kellett győződnöm arról, hogy a megváltozott viszonyok között, a régi alapokon szervezett közbiztonsági szolgálat a méltányos és jogos igényeknek többé meg nem felelhet.

„Egyes törvényhatóságok is ismételtlen sürgették, hogy a közbiztonsági szolgálat az állam által átvételvé, mielőbb új alapokon szerveztessék, s általában meg kellett győződnöm arról, hogy a közbiztonsági szolgálat új alapokon szervezése az oly fontos személy- és vagyonbátorság veszélyeztetése nélkül tovább nem halasztható.

„A magyar királyi csendőrség intézménye az erdélyi részeken majdnem 14 év lefolyása alatt nemcsak célszerűnek, de kitűnőnek is bizonyulván, ezen szervezet tartatik a kormány által legalkalmasabbnak, s azért kéri a törvényhozás elhatározását arra, hogy a közbiztonsági szolgálat ellátására az ország egész területén magyar kir. csendőrség szerveztessék.

„Ezen rendszer értelmében a csendőrség a közbiztonsági leendő tekintetében a belügyminisztérium, illetőleg a közigazgatási hatóságok alá helyeztetik, míg a személyes ügyeket illetőleg a honvédelmi minisztérium alatt, s így katonai fegyelem alatt áll.

„Tekintettel ezen személyi alárendeltségre és fegyelmi eljárásra, a törvényjavaslatban a csendőri kerületeknek száma és kerete éppen úgy vétetett fel, mint az a honvédpáncsnokságokra meg van állapítva.

A „csendőrségi legénység átlományának kiegészítéséről“ szóló törvényjavaslat szerint: ezen átlomány önként jelentkező egyénekből egészülletik ki, akik lehetnek kiszolgált (igényjogosult) altisztek, hadkötelezettségüknek teljesen eleget tett egyének, a hadseregből huzamosan szabadságotlakt, tartalékosok, póttartalékosok vagy honvédek; de az utóbb említett négy rendbeli jelentkezők mozgósításkor a csendőrséghez be nem léphetnek. Szolgálati kötelezettség 3 év, azon túl pedig évről évre önkéntesen meghosszabbítható. Azoknak, kik a hadseregből vagy a honvédségből lépnek be s a csendőrségnél 4 évig szolgálnak, összes szolgálati idejükből a honvédségnél töltendő két utolsó év elengedtetik. A hadseregből vagy honvédségből belépett csendőrök, a csendőrségnél töltendő szolgálatuk idejére nézve, időnkénti fegyvergyakorlatokra, ellenőrzési szemlékre, általában a tényleges szolgálatra behívás alól föl vannak mentve és mozgósítás esetében is a csendőrségnél hagyatnak meg.

E törvényjavaslat következőkét indokoltatott:

„A közbiztonsági szolgálat megfelelő voltának első föltétele: az ezt teljesítő közegek araválósága.

„S miután ennek egyik lényeges biztosítéka abban rejlik, hogy a csendőrséget minél több jelentkező közül lehessen kiválasztani, a jelen javaslat egyik föelve: hogy az ezen szolgálta való beléphetés lehetőleg minden arra alkalmas egyén számára biztosíttassék.

„E tekintetben azonban némi akadályt képez a védtörvény és a honvédségi törvényeknek több rendbeli határozánya.

„Gondoskodni kellett tehát ezen akadályoknak törvényhozási úton való elhárításáról.

„De ha e javaslat a belépésre csak a lehetőséget adná meg: a mi viszonyunk közt csupán félrendszerület alkotna. Egyfelől a csendőrségi szolgálat természete következtében, másfelől meg a kitűzött fontos állami cél megvalósítása

végelt szükséges a csendőrségi legénységnek oly előnyöket biztosítani, amelyek az ezen szolgálta való belépésre öszlönül szolgáljanak.“

(Ily előnyök: a csendőrök védkötelezettségi idejéből 2 évként elengedése, fegyvergyakorlatokra be nem hívás, mozgósítás esetén is a csendőrségnél meghagyási stb.)

A képviselőház elé terjesztés után az előbbi törvényjavaslat a közigazgatási, ez utóbbi pedig a véderő-bizottságnak kiadatott.

A véderő-bizottság (előadója ifj. gr. Ráday Gedeon) a neki kiadott törvényjavaslaton csupán irányi módosításokat tett, s 1880 december 17-én beterjesztett jelentésében hangsúlyozta, hogy „hazánkban a csendőrséget helyesen és sikeresen szervezni csakis katonailag lehet és az csak akkor felelend meg feladatának, ha katonai fegyelem alatt álland“. A legénység részére némi kedvezményt szintén szükségesnek tart; „mert igen kívánatos, hogy minél több számmal legyenek azok, kik úgy a hadsereg, mint a honvédségből a csendőrséghez átlépni óhajtanak.“

A közigazgatási bizottság (előadója Fény Jenő) a hozzá utasított másik törvényjavaslatot szintén 1880 december 17-én terjesztette be, és — mint jelentése mondja — a törvényjavaslatot „hosszas és beható megvitátás után, a csatolt belügyminiszteri indokolás alapján, általánosságban elfogadta, s mint a személy- és vagyonbizottság feltételéhez megkivánlatot s csakis elismeréssel fogadható údvös reformot elfogadás végett a t. képviselőháznak is ajánlja.

„A részletekre vonatkozólag a bizottság szükségesnek tartja a törvényjavaslat hatályát, Budapest főváros kivételével, mely külön törvény által szervezett állami csendőrséggel bírand, a szab. kir. és külön törvényhatósági joggal felruházott városokra is kiterjeszteni, s ebből kifolyólag a 2. §. 1 kikezdését következőleg módosítja:

„Magyarország területe, Budapest főváros kivételével, hat csendőr-kerületre osztatik“ stb.; a kerületeket jelző további 2., 3., 4., 5., 6., 7. kikezdésekben pedig, az illető kerületek területében eső sz. kir. és külön törvényhatósági joggal felruházott városokat is felsorolja.

„A bizottság fentebbi határozatából kifolyólag, mellyel a sz. kir. és külön törvényhatósági joggal felruházott városoknak a helyi rendőrség fenntartása iránti kötelezettsége nem érintetik, az azokban teljesítendő közbiztonsági szolgálat s költségeinek megállapítását tartalmazó külön törvény szükségét a bizottság egy új, a 3. §-ban hangsúlyozza, utasítván a belügyminisztert, a törvényjavaslatnak az 1881. év folyamán leendő beterjesztésére.

Hangsúlyoztatott a bizottságban azon óhaj is, hogy bünygyekben a csendőrség polgári törvénykezés alá helyeztessék. Tekintve azonban a csendőrség katonai rendszerét, mindaddig, míg egy újabb törvény a katonai bünygyeket általában polgári törvénykezés alá nem helyezi (mely esetben az a csendőrségre is ki fog terjeszteni), a bizottság szükségesnek találta annak a törvényjavaslat értelmében meghagyását.

Országos ülésben tárgyalás alá a törvényjavaslatok 1881. évi január hó 17., 18. és 19. napján kerültek. Általánosságban tárgyalás alapjául azoknak úgy a kormányárt, mint a mérsékelt ellenzék elfogadta, és mellőzésüket csupán a közjogi ellenzék kívánta, e kívánságát kizárólag csak az 1848 utáni időszakra hivatkozó politikai okokkal támogatván. Ami a katonai szervezetet illeti, annak szükségét még a közjogi ellenzék egyik vezérférfia (Irányi Dániel) is elismerte; azonban a beterjesztett törvényjavaslat mellőzésével a belügyminisztert arra utasították, hogy „a közbiztonsági szolgálat rendezése iránt a törvényhatóságok önkormányzati jogainak fenntartása alapján törvényjavaslatot terjesszen elő.“ — Többeknek felszólalásai és a miniszterelnök ismételt válasza után az egyik törvényjavaslat (a közbiztonsági szolgálat szervezéséről), a képviselőháznak felállítás útján történi szavazásával általánosságban elfogadtatott. A részletes tárgyalás folyamán ismét élték vita fejlődött ki, különösen Pulszky Ágost azon indítványára nézve, hogy a csendőrség bünygyekben ne a honvédbíróóságok illetékessége, hanem a polgári törvénykezés alá tartozzék. Ez indítványt különösen Szilágyi Dező is pártolta, azzal indokolván, hogy a csendőröket hivatásuk minduntalan a polgárok magánviszonyaival hozza érintkezésbe, ennélfogva visszaéléseket is könnyebben elkövethetnek, amelyekkel szemben a hadbíróóságok az egyéni szabadság védelmére nézve elegendő biztosítékot nem adnak. Pulszky indítványa ellen Baross Gábor és Tisza Kálmán miniszterelnök szóáltak fel, utóbbi egyebek közt azt hangsúlyozván, hogy ha valamit akarunk, annak következményeit is akarnunk kell; ha tehát a csendőrségnek katonai szervezetet adunk, a csendőröket bünygyekben hadbíróóságok

illetékessége alá kell adnunk, mindaddig, míg egy újabb törvény valamennyi katonai eggyénre nézve másképp nem intézkedik. Különbösen megjegyzi, hogy e most törvénybe iktatni javasolt rendszer az erdélyi részben már régebb idő óta érvényben volt és egy ízben emellett panasz amiatt, hogy a csendőrök által netán elkövetett visszaélés büntetlenül maradt volna.

A vitának bezárása után névszerinti szavazás történt a következő eredménnyel: 445 képviselő közül 34 horvátországi képviselő nem szavazott és így maradt 411. Ezek közül elnök nem szavazván és távol levén 134, igennel szavazott 149, nemmel 137; úgy, hogy a többség a bizottsági szövegeztetést elfogadván, a módosítványok elestek.*

A csendőrségi legénység állományának kiegészítéséről szóló törvényjavaslatot ezek után a képviselőház minden vita nélkül elfogadta.

Miután a törvényjavaslatokhoz a főrendiház is hozzájárult, azok 1881. évi február hó 14-én a császári és apostoli királyi Felsőház által szentesítettek, másnap (február 15-én) az országgyűlés mindkét házában kihirdették, s azután mint 1881. évi II. és III. törvények az Országos Törvénytárban közzétették.

Az ekkép megalkotott törvények határozványaiából kifolyólag még a következő intézkedések történtek:

Meghozott az 1881. évi LXXI. törvények, mely a m. kir. csendőrség nyugdíjigényeit rendezvén, kimondja, hogy a csendőrtisztek nyugdíjazására nézve ugyanazon elvek állanak fenn, mint a honvédtiszteké, azonban a csendőrségi szolgálati pótdíj a nyugdíj megállapításánál szintén számítatik. Csendőrlégénységük egyének nyugdíjaira nézve a nyugdíjképes államszolgák részére fennálló szabályok alkalmazandók. A csendőrtisztek és legénység özvegyeinek és árváinak nyugdíjazása tekintetében a polgári államszolgálatban alkalmazott személyek részére érvényes szabályok alkalmazatnak.

A belügyminisztérium részéről beterjesztetett az 1881. III. t. c. 3. §-ában említett törvényjavaslat, mely — mint 1882. évi X. törvények — törvényé vált s a következő határozványokat tartalmazza: Törvényhatósági joggal felruházott városok úgy bel-, mint külterületén a csendőrség rendes szolgálatot nem teljesít. Ily területen áthaltatva, a tetten ért törvényt át-hágók irányában, szolgálati utasítása értelmében jár el, a tartóztatottakat azonban az illető város rendőri hatóságának adja át. Oly egyes esetekben, midőn a csend. rend és közbiztonság az illető városi rendőrség által fenn nem tartható, a városi hatóság főnöke vagy törvényes helyettese a csendőrség segítségét igénybe venni jogosult. Felhatalmaztatik a belügyminiszter, hogy azon esetben, ha egyes törvényhatósági joggal felruházott városok, amelyek az ország azon részében fekszenek, melyben a csendőrség már rendezve van, vagy rendezés alatt áll, a rendőri teendőik végrehajtását csendőrök által kívánják eszközöztetni; az ezen szolgálat után az illető város által megtérítendő költségekre nézve a szerződésre lépjen. Az ily módon létrejött szerződések az államra nézve kötelezőkké akkor válnak, mikor az azokból eredő kiadásoknak és bevételeknek a belügyminiszteri költségvetésbe fölvétele iránt a törvényhozás határozott.

Ugyancsak az 1881. évben kiadottak a m. kir. belügy- és honvédelmi minisztériumok által a m. kir. csendőrség szervezési és szolgálati utasításai, melyek e területnek hivatására, hatáskörére, föl- és alárendeltségi viszonyaira, tagozására, szolgálatkezelésére vonatkozólag stb. részletes határozványokat tartalmaznak; az azon évi szeptember hó 8-án Mezőkövesden kell legfelsőbb elhatározással pedig a m. kir. horvát-szlavon csendőrség részére összeállított „öltözeti és fűlszerelési szabályzat” is jóváhagyott, mely szerint a csendőrségi tisztek részére díszöltönyt a honvédségnél rendszeresített „atilla” viselése lett elrendelve, de buzérvörös hajtókával; a legénység részére az addigi kabátok helyett más díszöltönyt egyelőre be nem hozott. A löfgyerekre nézve kimondatott, hogy a m. kir. I. számú csendőrkörületi (kolozsvári) és a m. kir. horvát-szlavon csendőrpáncsnokságnál a „Pruwirth”-féle tárpuska meghagyassék, míg ellenben az újonnan felállítandó csendőrkörületek számára a „Kropatschek”-féle tárkarabély lett rendszeresítve.

A m. kir. honvédelmi és közös hadügyminisztériumok által a közös hadseregbeli és honvédségi tisztekhez felhívás intézve, hogy a szervezésbe vett csendőrséghez próbaszolgá-

latra való felvétel végett jelentkezzenek. E felhívások következtében a jelentkezők száma a 360-at túlhaladta, s közülök egyelőre 8–9 kiszemeltetvén, ezen jelentkezők próbaszolgálatra berendeltettek.

Ami már a tényleges szervezést illeti, az újonnan felállítandó II. (szegedi) csendőrkörület parancsnokává Török Ferenc ezredes — akkor az I. (kolozsvári) csendőrkörület parancsnoka — szemeltetett ki, s egyszersmind az új parancsnokságnak minden tekintetbeni szervezésével megbízottat (1881. évi június 23-án kelt 2830. eln. számú honv. min. rend.). Intézkedései folytán az I. számú csendőrkörületi parancsnokság egy-egy szárnyánál a felállítandó II. körület egy-egy szárnyához tartozó gyalog és lovas legénység képezetett ki, teljesen felszereltetett (fegyverzet, hátszlovak s nyeregyszerelék kivételével), s a kerületi parancsnokság által kibocsátott menetrend szerint, több csapatokra osztva, rendeltetési helyére átnak indítottatott. Az altisztek kiképzését egy Déván, Groze Nicefor csendőrhadnagy parancsnoksága alatt, megfelelő számú segédoktatókkal felállított csendőrségi altiszti iskola végezte. A lovas csendőrök részére szükséges hátszlovak beszerzésére s az e tekintetbeni fűlszerelés körüli teendőkkel Stesser György százados (ki előbb a cs. és kir. 5. huszárezrednél szolgált) bízott meg.

A II. számú csendőrkörületi parancsnokság törzse Szegedre 1881. évi november hó 25-én érkezett, míg a többi tiszti és legénység azon hó végével és dec. hó 1-jén szállotta meg a kerület területét. Szolgálati működését ezen új parancsnokság 17 tiszti, 698 gyalog és 167 lovas csendőrből álló rendszeresített állománnyal 1881. évi december hó 31-én éjjel 12 órakor, illetőleg 1882. évi január 1-én kezdte meg. Parancsnoka Török Ferenc ezredes, parancsnoki helyettese Nengeboren Gusztáv őrnagy lett, míg ugyanakkor az I. számú csendőrkörület parancsnokává Tisóczky László őrnagy, parancsnoki helyettesévé báró du Mont de Beaufort-Várhegyi Lajos nevezetett ki.

1882-ben a belügy és honvédelmi minisztériumok által elhatározottat, hogy az I. számú csendőrkörületi parancsnokság a kassai (IV.), a II. csendőrkörületi parancsnokság pedig a budapesti (III. sz.) újonnan felállítandó csendőrkörületi parancsnokságokat szervezze. A szervezés ismét a szegedi csendőrkörület felállításánál már jónak bizonyult rendszer szerint történt s 1883. évi január hó 1-jével a budapesti és kassai csendőrkörületi parancsnokságok szolgálati működésüket megkezdették. Rendszeresített állománya előbbinek 18 tisztből, 421 gyalog és 416 lovas csendőrből, utóbbinak pedig 19 tisztből, 783 gyalog és 135 lovas csendőrből állott. Parancsnoka lett a III. számú csendőrkörületnek Török Ferenc ezredes, parancsnoki helyettese Sönser Nándor őrnagy, a IV. számú csendőrkörületnél parancsnok Tisóczky László alezredes, parancsnok helyettes gróf Beckers Alfonz őrnagy. Ennek következtében további parancsnokokká az I. kerülethez báró du Mont Várhegyi Lajos őrnagy, a II. kerülethez Nengeboren Gusztáv őrnagy, parancsnoki helyettesekké pedig báji Patay András és báró Földváry Lajos őrnagyok nevezettek ki.

Vége az 1883. évben az V. (pozsonyi) és a VI. (székesfehérvári) csendőrkörületi parancsnokságok állítottak fel. Minthogy azonban a csendőrkörületi parancsnokságoknak a leggyors felállítását következtében előrelátható volt, hogy a legénységi állomány önként jelentkező egyénekből kiegészíthető nem leend, az V. és VI. számú csendőrkörületek legénységi állományának kiegészítéséről más módon kellett gondoskodni. Az 1883. évi XXVII. törvényekiké tehát kimondotta, hogy az 1879, 1880. és 1881. években besorozott honvédek szolgálati tételre ideiglenesen (1883. szeptember 1-től 1885. június 1-ig) a csendőrséghez beosztathatók lesznek; de viszont a beosztottak azon kedvezményben részesülnek, hogy a csendőrségnél töltött szolgálatidejük — az első három hó kivételével — katonai szolgálattal kétszeresen számítatik, s kik a csendőrségnél legalább egy évet kitöltének, a honvédséghez fegyvergyakorlatra többé be nem hivatnak. E törvény alapján 1883. évi szeptemb. hó 1-jével 1200 ilyen honvéd lett a csendőrséghez beosztva, miáltal az V. és VI. számú csendőrkörületi parancsnokságok legénységi állományának kiegészítése is lehetővé váltván, e parancsnokságok területeiket meg is szállították s azokon a közbiztonsági szolgálatot — előbbi 16 tisztből s 739 legénységi egyénből, utóbbi 17 tisztből s 767 legénységi egyénből álló állománnyal — 1884. évi január hó 1-jével megkezdették. Parancsnoka lett az előbbinek gróf Beckers Alfonz őrnagy, utóbbinak Sönser Nándor őrnagy; parancsnoki helyettes ott Lukács Mózes, itt Hilibi Haller Béla századosok. A III. számú csendőrkörületi parancsnokságnál ekkép megürült parancsnok-helyettesi állásra Stesser György százados, a IV. sz. csendőrkörületi parancsnokságnál pedig Ujhgyi Béla százados nevezetett ki.

* A törvényjavaslat címében eredetileg „közbiztonsági” szolgálat állott, a kormányelnök nyilatkozata szerint azért, mert ezt több tekintélyes nyelvész nézete támogatta; a közigazgatási bizottság előadója indítványára azonban a képviselőház ezt „közbiztonsági szolgálat”-ra módosította.

1881. évi január hó 1-ével tehát a m. kir. csendőrség szervezése befejezetett és ez intézmény a közbiztonsági szolgálatot azon nappal az ország egész területén (a főváros és a törvényhatósági joggal felruházott városok területeit kivéve) átvette.

II.

Akik látták az első járőröket...

Néhányan még élnek azokból, akik a testület születésének bölesójénél ott állottak. A múlt évben bemutattuk legöregebb bajtársaink képeit, most, a 60. évfordulón, megszólaltatjuk azokat, akik még emlékeznek az első járőrökre... és az akkori világra.

Udvardi György tiszthelyettes (Salánk) az őrs-állomáson lakó 96 éves *Gaál Mózes*t kérdezte meg, aki végigélte a pandurvilágot. Nem valami nagy elismeréssel emlékszik róluk. Az előtte megjelenő csendőrrjárőrrel így beszél:

Az 1880-as évek egyikének kora tavaszán szőlőjében dolgozott. Hajlógatás közben nem vette észre, hogy három csendőr körülfogta, csak akkor ugrott fel guggoló helyzetéből, mikor egy erélyes hang rákiáltott, hogy ne merjen mozdulni. Mivel ő ekkor látott először *feketeruhás, kakastollas magyar csendőrt* és mert találkozásuk is ily váratlan volt, benne még „a lélek is hasravágódott”, annyira megijedt. A nevét is alig tudta kinyögni. A csendőröknek jó szemük volt, mert meglepetése láttára és neve hallatára rájöttek, hogy mást keresnek. Ők „*azt a nagy lótolvaj*” *Gaál Józsefet* keresik, aki értesülésük szerint itt a szőlőben dolgozik. Erre „*emlékező tehetsége ismét működésbe lépett*”, elbszélgettek barátságosan, *Gaál József* présházát meg is mutatta a csendőröknek, akik azt nemsokára cinkosaival együtt el is fogták. Attól kezdve „*úgy megszűnt az addig felburjánzott tolvajvilág, mint mikor a bozóton csipelő verébcapat felett elhúz egy héja s utána néma csend támad*”.

Udvardi tiszthelyettes így fejezi be levelét: „*Gaál Mózes* elbeszélése nem hemzseg az érdekesítő eseményektől, mindössze az első csendőrrjárőrrel történt találkozását adja elő egyszerűen. Előadása rajtunk kívülállóknak nem érdekes, de nekünk jólesik hallani és szembenállani azzal az emberrel, aki látta őseinket, az első magyar csendőröket, akik taposni kezdték a rögös utat... *Gaál Mózes* megérdemli, hogy ezért a kedves visszaemlékezésért is — megelőzzük őt a köszöntésnél...”

Molnár Lajos őrmester *Obbás József* igali lakos visszaemlékezéseit közli velünk, a következőkben: — Bizony — mondotta *Obbás bácsi* —, a pandur korszak alatt igen szomorú dolgok fordultak elő. Mindenki a maga tulajdonának kellett, hogy legyen az öre, mert a pandurok nem a közbiztonsági szolgálatot látták el, hanem a közbiztonságot veszélyeztették parancsnokukkal együtt.

A pandurok parancsnoka *Kanyar Sándor* igali lakos, a legfőbb feje pedig *Szadics András* főbíró volt. Ő ítélkezett, ő irányította *Kanyart* és legénységét.

A panduroknak nem volt nehéz a szolgálatuk, mert a bűnözőket, úgymondván, személyesen is-

merték. Ismerték azért, mert ők maguk is összejátszottak velük. Ha valami jól sikerült lopást vagy rablást követtek el, abból valamennyi pandur, parancsnokukkal és legfőbb parancsnokukkal együtt osztottak. A panduroknak kék zubbonyuk volt, nadrág helyett barna bőgatyát viseltek. Igen jól festett ez a ruha — mondotta *Obbás bácsi* —, úgy néztek ki benne, mintha vasvillával rakták volna rájuk.

— Eltudja képzelni, őrmester úr, — mondotta *Obbás bácsi* — hogy nézhetek ki, amikor a barna gatyá — mely soknak még térdig sem ért — fölé kék zubbonyt húztak és derekukra pedig derékszíjat kötöttek? A puská csak úgy lötyögött a vállaikon. Szép társaság volt, — mondta *Obbás bácsi*.

Obbás bácsi igen hosszú szavú ember; mindent szeret tövéről hegyére elmagyarázni. Már kezdtem közbe szólni, hogy mondjon már valamit az első kakastollas csendőrökről, de nagyon kért *Obbás bácsi*, hogy figyeljem meg az egészet, majd arra is sort kerít, de szeretné előről mondani a dolgot és ebbe beletartoznak a pandurok is. Gondoltam, hogy talán valami érdekeset akar mondani *Obbás bácsi* és hagytam, hogy kezdje ott, ahol akarja s így meghallgattam.

Elmondotta *Obbás bácsi*, hogy *Igal* község igen veszedelmes volt, de veszedelmes volt az egész igali járás is. Volt itt rabló, betyár és cigány elég bőven. — Ami most van az uraknak, az semmi! — Bediktálta *Obbás bácsi* még az igali betyárokat is, akik névszerint a következők:

Kács Istók, — ez volt a legnagyobb betyár — *Máté János*, *Szili Mihály*, *Cajder József*, *Bisze Pál* és *Mizsa József*.

Ezek az emberek az egész igali járás területén összelopkodtak mindent s ha valaki elárulta őket, akkor jajj volt, sok!

Egy alkalommal *Kács Istók* azt kérdezte tőle, hogy akar-e lóbarsót venni? Azt sem merte mondani, hogy igen, meg azt sem, hogy nem. Elment *Kács Istókkal* lakására és felmentek annak padlására. Ő annyi lóbarsót még sosem látott. De nem látott annyi dísznősjatot sem, mint akkor. A padlason hosszú rudakra legalább 80 darab volt akasztva. Tudtam, — mondotta *Obbás bácsi* — hogy ez mind, amit itt látok, lopásból ered, de szólni nem mertem. Hogy is mertem volna, mikor ebből az is részt kapott, akinek ítélkeznie kellett volna *Kács Istók* felett. Meg *Kács*, amikor tudomására adtam, hogy nem veszek, mert igen drágára tartja, igen csunya szemet vetett rám és kezét felemelte, azt mondotta, hogy: „Egy szót sem!”.

— Nem szóltam én egy szót sem, — mondotta *Obbás bácsi* — csakhogy egyszer már megszabadulhattam *Kács Istók* padlásáról.

Megtörtént az is, hogy amikor a békés polgárok hízott sertéseit ellopták, abból a főbírónak is adtak, persze a pandurok. Amikor a károsok elmentek a főbíróhoz, ahol a tettesek látszólag be voltak zárva, azt mondotta a főbíró: „Várjanak emberek itt az ajtón kívül.” A tetteseket behívatta a szobájába és azt mondotta, hogy majd vallatóra fogja őket s a károsok meg hallgassák az ajtón kívül, hogy hogyan vallanak. A tetteseknek megmondotta a főbíró, hogy „most csak jajgassatok ám” és bottal kezdte ütni, verni a saját diványát. Amikor a főbíró a diványt ütötte, a tettesek jajgattak s amikor már úgy gondolta a főbíró úr, hogy elég lesz az ütlegetésből, ki-

szólt a károsoknak: „Halljátok, hiába ütöm-verem őket, nem vallanak. Tehát nyugodjatok meg, nem ők lopták el a sertéseiteket!” Ez volt az elintézési mód. Be kellett érni a károsoknak ezzel a büntetéssel. Szomorú, de ez így volt — mondotta Obbás bácsi.

Így volt ez abban az időben. Így bizony, de egyszer mégis megszűnt, megszületett a rendes közbiztonság, megszületett a magyar kakastollas csendőr is. Szép nap volt ez, amikor megjelent Igal községben öt kakastollas magyar csendőr. Mindenki őket nézte és ünnepelte. Ezeket a csendőröket Kaposvárról indították Igal községbe. A parancsnokot Csók Lőrincnek hívták. Ezen a napon Kács Istók pár napi büntetését ülte Kaposváron és valahogy Csók Lőrinc, ki Igalba volt indulóba, a börtönház udvarán találkozott Kács Istókkal. Kácsot nagyon érdekelte foglalkozásánál fogva, hogy ki lesz Igalban a csöndérek parancsnoka és megkérdezte Csók Lőrinc-től. — Én leszek, — felelte Csók. — Na, maga sem lesz ott soká, — mondotta Kács. — Ha majd ő kiszabadul, de anélkül is lesz ott elég baj! Csók azt felelte, hogy ami a bajokat illeti, ők elfogják intézni akkor is, ha be lesz zárva, meg akkor is, ha szabadon lesz.

Amikor Igalba megérkeztek az első kakastollas csendőrök, letűnt a pandurok csillaga. Mindenki szabadon beszélhetett és mondhatott meg mindent a csendőröknek, amit eddig kénytelen volt saját kárára elhallgatni. Letűnt bíz még Kács Istóknak is a csillaga, véget vetettek a magyar csendőrök a lo-pásznak és a rablásnak.

Az öt fős csendőrörsnek nem volt semmi laktanya-berendezése, amikor megérkeztek Igalba, nem volt más, mint ami rajtuk volt. Egy erre a célra kijelölt épületbe mentek a csendőrök. Ez volt a laktanyájuk. Ebben az épületben csak szalma várta őket. Ezt a szalmát az ő testvére — ki abban az időben kisbíró volt — hordta hátán a laktanyául kijelölt házba. Ezen aludtak derék csendőreink addig, amíg részükre laktanyaberendezési tárgyakat hoztak.

Megkezdődött a nagy munka Igal és környékén, vagyis az egész igali járásban. — Akkor nemcsak párközségük volt ám a csöndér uraknak — mondotta Obbás bácsi —, hanem az egész igali járás. A szolgálatuk sem telt le ilyen hamar, mint most; elmentek Csók Lőrinc csendőrei hét élejtén és megjöttek a hét végén. Az is megtörtént, hogy amikor már szolgálatból hazafelé tartottak, egy másik csendőr ment elibük a határba és vitte a további parancsot. Ismét vissza kellett menniök és újból folytatni szolgálatukat. Így ment ám akkor, nemcsak kukoricát loptak a proletár földekről, — mondotta Obbás bácsi — mint most.

Most nincs is betyár, talán mind meghalt Kács Istókkal együtt. — Most maguknak csak cigány van, de abból sincs annyi, mint Csók Lőrincnek volt. Akkor egész kocsisor volt, de Csók megrikította őket jól...

Csonka János törzsőrmester (Homoródoklánd) egy erdélyi öreg bajtárssal beszélgetett, aki 1857-ben született és 1880-ban lépett az erdélyi csendőrség állományába, a nagyszabenyi szárnynál. Emlékszik még, hogy szárnyparancsnoka Várhegyi Lajos százados volt. Azt mondja az öreg bajtárs, hogy ami-

kor ők a panduroktól átvették a szolgálatot, a nép épp olyan ünneplésben részesítette a csendőröket, mint — *most Önöket, mert ez a nép a magyar csendőrt sosem felejtette el, mert itt született meg Erdélyben a kakastollas csendőr!* — Elmondja még, hogy eleinte mindenki azt hitte, hogy — amint a pandurokat — úgy a csendőrt is igénybe lehet venni például magánlevél hordásra, munkafelügyeletre, házibálnál ajtónállásra stb. Persze, e szolgálatok megtagadása sok ellenségeskedést eredményezett. Nehéz volt a tekintélyt megszerezni, de fáradságokat nem ismertek, a bűnösök egymásután kézrekerültek, a lehetetlen állapotok megszűntek.

Megemlékezik az öreg bajtárs a régi szolgálati könyvecskéről, akkor ezt használták szolgálatban, nem szolgálati lapot.

„Öreg bajtársam — írja Csonka törzsőrmester — betegség miatt 1894-ben ment nyugállományba, ma már nagyon öreg, de ahogyan rámnéz, ahogyan hallgatja szavaimat és ahogyan beszél a régi világról, az mind a testület szeretetét tolmácsolja felém.

Horváth András ny. á. alhadnagy (Gyöngy) ezeket írja:

Régen volt.

De csak azoknak tűnik fell az idő hosszúsága, akiknek nem volt alkalmuk érzékelni az akkori idők forgatagát. Nekünk, akik közvetlenül láttunk és hallottunk, nem tűnik fel régen volt-nak az az idő, amikor a m. kir. csendőrség első járőrei a községekben megjelentek.

A csendőrijárőrök első megjelenését az általam akkor ismert községekben a lakosság vegyes érzelmekkel fogadta. Egyesek félték tőlük, mások bizalommal néztek rájuk.

A járőrökre igen sok munka várt. Először is a már igen sokszor agyoncsépett kőborcigány-ügyről kell megemlékezni, amely a dunántúli vármegyék közbiztonságára igen nyomasztólag hatott. A vármegyék és községek tehetetlenek voltak velük szemben. Állandóan szabadon kőboroltak. Nem ritkán 5—6 kocsiból álló karaván érkezett reggelre a község végére s az ottani gödrökben letelepedtek. Ilyenkor azoké volt a határ. Mindenki félt tőlük és senki sem mert nekik szólni. Egész nyugodtan, bátran tettek mindent, mert a bosszúállásuktól való félelem miatt senki sem tett ellenük panaszt. A lovaikat legeltették ott, ahol akarták, ők maguk pedig loptak azt, amit akartak. Bőven volt nekik minden. Néhány napi tartózkodásuk után tovább mentek s fellélegzett a falu népe.

A kőborcigányok utáni sorban jött az a rablóbanda, amelyet Savanyu Józsi szervezett meg és amely ugyancsak a dunántúli vármegyékben találta meg a neki alkalmas területét. Savanyu Józsi bandájának vele egyértékű tagjai voltak: Renkó Ferkó, Renkó Gyuri, Oroszlán Pali és Oroszlán Pista. Ezen felül, mint „rendes tagok” beosztva voltak a zalamegyei erdőségben levő juhászok, kik a nyírádi őrskörletben levő „Agártető” és környékén elterülő gyepen legeltették a saját juhnyájukat. Számuk mintegy 50—60 volt. Ezek legtöbbje nőtlen ember volt s csak akkor és annyian mentek a vezetővel együtt rabló útra, amikor azoktól felszólítást kaptak s azok mentek, akiket kijelöltek. A bandatagok mindegyikének esküt kellett letenni:

Savanyu Józsi arcképe és írása.

„Esküszöm az élő Istenre, hogy a banda tagjait soha el nem árulom. A rablott holmiból nekem járó jutalékot vezérem, Savanyu Józsi elosztása szerint elfogadom. A bandának holtomig hű tagja leszek. Isten engem úgy segítjen.“

Ezek a juhászok bátran mentek „munkájukra“, nyugodtan ráhagyták a nyáját a puli kutyára, mert az képes volt elgondozni a nyáját heteken keresztül is, egyedül.

Ezek a juhászok a Savanyu Józsi bandája által összelopott és rablott állatoknak és egyéb holmiknak az elrejtésére az Agártető oldalában, a sűrű erdőben készítettek rejtekhelyet kőből és fából, hol szükség esetén ők maguk is menhelyet találtak.

Savanyu Józsi vezetése alatt álló banda a gazdagabb és pénzesebb családokat szokta meglepni. Elvük volt, hogy gyilkolni nem szabad, mert ez gyávaság. Ha mégis, valamelyik bandatag ilyen elkövetett, azt Savanyu Józsi végeztette ki. A kivégzést és a hulla eltemetését ott szokták elvégezni az Agártető aljában lévő teknőalakú völgyben, melyet most is „zsványtemető“ vagy „zsványvölgynek“ neveznek. Ezen zsványvölgyhöz közel van a „vásárállás“, ahol a lopott jószágot és egyéb holmit szokták elárverezni, éjjelenként az orgazdák között. Ezt a helyet ma is vásárállásnak nevezi a nép.

Ez a banda legtöbbször lopott lovakon nyargalt éjjel „munkára“. Egy-egy éjjel hihetetlen távolságokat tett meg. A rablások végrehajtását előre tervezték. Mindig felfegyverkezve jártak. Búvóhelyük legtöbbször az útszéli csárdák rejtekhelyei és szegényorsú családok háza. Ezek tulajdonosai szívesen rejtegették őket, mert pártfogásukért dúsan lizettek.

Ennek a bandának legutolsó rablása 1883-ban volt, Sümegen, amikor Háczy Kálmán ottani főszolgabíró lakásába hatoltak be éjjel, amikor a házigazda barátait látta vendégül. Az ablakon át az utcára menekülni igyekvő házigazdát az ott álló őr agyonlőtte. Az ezt elkövető bandatagot is ott, a zsványvölgyben, végeztette ki Savanyu Józsi és ott temette el.

Ekkor azonban már a csendőrség nyomozott s rövid idő múlva úgy Savanyu Józsi, mint a banda többi tagjai is kézre kerültek. Ezt jelentette a csendőrségi szolgálat kezdete.

Savanyu Józsefet üldözésére küldött öttagú járőről Szopós Ignác őrmester és Grósz Károly csendőr fogták el a halápi erdőben. Elfogásakor így káromko-

dott: „A tollas istenteket! Könnyű öt embernek egy szegény orrvadászt elfogni!“

A Patkó Bandi egykori szeretőjét, Harmath Rózát, Kiss József őrmester, zalaszentgróti őrsparancsnok fogta el, két erdőri család kirablásáért.

Meg kell emlékezni itt az akkori „száguldó járőrök“-ről, akiknek feladatuk volt a futóbetyárok üldözése és ártalmatlanná tétele, bizony, nem egyszer került sor a meglepett rablóbandával való kézítésére. Hogy miként tették a bandát ártalmatlanná, ehhez ők értettek. Beesületes munkát végeztek.

III.

Néhány személyi és szolgálati eljárási szabály a régi időkben.

A csendőrség intézményét az egész ország területére kiterjesztő törvény ismertetése és a szemtanúk, kortársak elbeszélései után olvassunk el néhány rendeletet, parancsot a kezdet-kezdetéről. Érdekes lesz; megállapítjuk majd, hogy azokból — mennyit, majdnem mindent — megtalálunk a mai utasításokban, szabályzatokban. . . Ha pedig ez így van, akkor elődeink — igazán maradandót, nagyot alkottak!

Lássuk tehát.

(Az egyes közlemények végén levő évszám a rendelkezés kiadásának évét jelentik.)

Az átlag terhesebb és magas hegyeken teljesítendő szolgálat miatt, méltányossági szempontból, megengedett, hogy határszéli őrsőkre beosztott altisztek minden két év és csendőrök minden év után kérhessék felváltásukat, illetve elhelyezésüket; altisztek áthelyezését illetőleg azonban a csendőrparancsnokság engedélye kényes ki. (1864.)

*

Számos esetben fordulnak szülők és rokonok egyenesen a csendőrparancsnoksághoz, hogy a csendőrségnél szolgálatban levő fiuk vagy rokonuk hol- és hogyanról tudomást szerezzenek. Ennek oka abban keresendő, hogy a csendőrök fiú kötelességüket elhanyagolják s hozzátartozóikat levélben nem értesítik, miért is büntetés helyezettett kilátásba mindazoknak, akik alkalmat szolgálatnak az utánuk való kérdezősködésre. (1868.)

*

Csendőrségi egyéneknek a pénzkölcsönadás üzlete tilos, mert nemcsak magas, hanem uzsorás kamatokat

szoktak venni a pénzzavarban levőtől, s az ily üzérkedés könnyen elfajul, üzletszerűvé válván, a csendőr állásának tekintélyével semmikép nem egyez, s azért szigorú büntetés, sőt a testiületből való eltávolítás éri az uzsoráskodáson vagy bárminemű kereskedésen és nyereszkesedésen rajta ért csendőrségi egyént. (1875.)

*

A legénység könnyelmű adósságcsinálása órák és ékszeres vásárlásából akként keletkezvén, hogy ékszeresek és órák felhívásokat bocsátanak ki az őrsökre, sőt őrsről-őrsre menő ügynököket küldenek áruikat részletfizetésre ajánlani, de túlságos hitelt is nyújtanak a legénységnek, bármennyi órát és ékszert adnak két kezes által is aláírt adóseleltre, sőt némely altisztnél egy kis raktárt tartanak bizonyos percentért áruikból; nem csoda ily üzelmek mellett, ha a kedvező alkalmat felhasználva, sokan nagy összegre vásároltak, egy-két részletet fizetve, még el is zálogosították a ki se fizetett cikkeket, s a legénység nagy része könnyelmű adósságot éppen bajtársainak támogatása mellett csinált, minek megakadályozása céljából rendeltetett:

a) A legénységnek hitelbe vagy részletfizetésre semminemű cikket vásárolni, egyáltalában adósságot csinálni nem szabad.

b) Órásoknak, vagy ékszereseknek az őrsökre érkező felhívásai vagy ajánlatai azonnal a csendőrparancsnoksághoz küldendők be, az őrsökön megjelenő ügynökök pedig elutasítandók.

c) A szolgálat érdekében kívánatos lévén, hogy zseborával minden csendőr bírjon, kivételesen és csakis ezt szabad részletfizetésre venni. Ennek könnyebb és rendezettebb kerestülvitele céljából jó nevű órák hivatnak fel árjegyzékek benyújtására, kik közül a legjobb, mint szállító meghatározatik, és neve tudtul adatik a legénységnek is. Az órát részletfizetésre venni szándékozó legénység ebbeli kérését a szárnyparancsnokságnál adja elő, melynek ajánlatára az óra kiszolgáltatása s a részletfizetések levonása eszközöltetik.

d) Altiszt vagy csendőr, a ki fenti rendelettől eltér, s titokban hitelbe vásárol, mint fizető kezes jót áll vagy máskülönben segédkezet nyújt az adósságcsinálásra, szigorúan fenyítettik. (1883.)

*

Azon eset alkalmából, hogy egy őrs legénysége által elfogott gonosztevő a laktanyának egy üres szobájában helyeztetvén el éjszakára, a rácszatlan ablakon át megszökött, ismételtetett azon magas tilalom, melyszerint semminemű foglyot a laktanyában megőrizni éjszakára nem szabad; hanem ideiglenes megőrzés végett vagy rendőrségnek vagy községi előljáróság fogdjába adandók át.

Az ilyképen ideiglenesen átadott foglyok biztos megőrzéséért mindazonáltal a csendőrségi őrs nincs felmentve a felelősség alól; tehát kötelessége éppen át időnként meggyőződni, hogy minden intézkedés megvan-e téve a fogoly megszökhetésének meggátolására. (1868.)

*

Ha a fogoly csak addig marad a laktanyában, míg róla tényvázlat szerkesztetik vagy még ugyanazon napon tovább kísérése eszközöltetik, mindannyiszor egy szabályszerűen öltözött és felszerelt csendőr által őrzendő meg, kire egy felállított őrs kötelességei hárulnak. (1868.)

*

A próbaszolgálatra beosztott egyéneknek gyakorlati szolgálat-tételük alatt minden oldalú használhatóságán kívül bátorságuk és elszántságukról is meggyőződni szükséges lévén, ezen célból tiltva vannak az őrsparancsnok által előre kigondolt oly műveletek, hol p. o. áruhába gonosztevőnek vagy rablónak öltözött egyénekkel (csendőrökkel) szemben találja magát a megállapodás szerint járőrvezetője által is rövid időre egyedül hagyott próbacsendőr; mert könnyen szerencsétlenség idézhető el, másfelől pedig csendőrnek semmi körülmények között se szabad áruhát ölteni, s a gyakorlati szolgálat alatt elég ideje nyílik az őrsparancsnoknak, hogy a próbacsendőr bátorságáról meggyőződhessék. (1868.)

*

Előre meghatározott bevonulási időre szolgálatba küldött járőr köteles őrsparancsnokának írónnal írt rövid szolgálati jegyben tudomására hozni, ha a kitűzött időben bármely akadály miatt nem vonulhat be őrsére, nehogy az ok nélküli intézkedést tegyen a járőr felkérése végett. (1869.)

*

Az őrsparancsnok vagy egyes csendőr által egyedül teljesíthető szolgálatokra nézve megállapított, hogy az őrsparancsnokok kisebb ellenőrzési szolgálatokat az állomáshelyén kívül egyedül is teljesíthetnek, ha azt a közbiztonsági viszonyok is megengedik, de az egész éjén át ily szolgálatnak kiterjedni nem szabad. Egyes, de szolgálatban tapasztalt és megbízható csendőrök helybeli őrijáratra kivezényelhetők; kik kötelesek megerősítést szerezni a laktanyából, ha fellépések szükségessé válnék. Csak ha a késedelem veszéllyel jár, és saját személyüket veszélyeztetve nem látják, a kellő vigyázat mellett egyedül is felléphetnek.

Próbaszendőrök a laktanyán kívül egyedül teljesíthető minden szolgálattól ki vannak zárva. (1871.)

*

Miután a 6—8 napig megszakítás nélkül tartó segédszolgálatoknál nemcsak a többi közbiztonsági szolgálat szenved, s a fegyelem lazul; de a kivezényelt csendőrök is korcsában való étkelés- és dözsölésre vagy ivásra bő alkalmat nyernek, felügyelet és oktatás nélkül idővel elparasztosodnak, megbízhatatlannak válnak: meg van tiltva, hogy segédszolgálatba 2—3 napon túl kirendeltessék egy járőr. Ha a segédlet több időre kell, akkor, ha lehet, más járőr által váltandó fel az első, máskülönben az őrsre bevonandó, s néhány nap múlva újból kivezényelendő. Fontosabb ilyennemű segédleteknél a szakaszparancsnokságnak jelentés teendő. (1873.)

*

A netán szabályellenesnek talált mértékek és súlyok elkobozandók, minden darabra spárgával egy papírszalag akként erősítendő meg, hogy ne mozogjon, mi célból a spárgának egyik végét a csendőr saját pecsétnyomójával pecsételi le, a papírszalagra a tulajdonos nevét ráírja, az elkobzott mértékeket a község előljáróságának átveteli elismervény mellett átadja, s a kiküldetés eredményéről a netáni elismervény csatolása mellett jelentés teendő. (1875.)

*

Községi vagy állami adóbehajtásra, foglalás vagy zálogolásra csendőrségi segély csakis a járás-szolgabírói, alispáni, esetleg egyes polgármesteri hivatal felszólítá-

sára állítható ki; tehát adófelügyelőség vagy adóvégrehajtók ez iránti és közvetlen érkezett felhívására a csendőrőrs által hivatkozva a belügyminiszteriumnak 1876. évi 53793. és 1874. évi 49472. számú rendeleteire, az válaszolandó, hogy karhatalomért (csendőrségedletért) az illetékes közigazgatási hatósághoz forduljon.

Bírósági végrehajtó a csendőrség támogatását — ha ellenszegüléstől komolyan tarthatni — az 1882. évi 17063. számú belügyminiszteri rendelet szerint közvetlen igénybe veheti. (1876.)

*

Az ellenőrzési őrzéjratok czélszerű fogatosítása rendkívüli fontossággal bír a legénység fegyelmezésére és a szolgálat megtartására, s itt csakis azon ellenőrködés van értve, melynél a csendőrök szolgálatuk teljesítése alatt éjjel vagy nappal lepetnek meg; mert csak úgy lehet szolgálatban rendetlenkedéseiket és kihágásaikat meggátolni, ha bármely órában számíthatnak az ellenőrködő őrsparancsnok megjelenésére. Teljesen célját tévesztett tehát az oly ellenőrzés, mely napok, sőt hetekkel később vagy csak névleg és a papiroson más szolgálattal egybekötve teljesítették, hova az előirt ellenőrködések száma meglegyen, p. o. „rabkíséret és ellenőrzési járőr“, „vásárfelügyelet és ellenőrzési járőr“ stb., mert a közvetlen észlelhetés megsemmisült, s ha helytelenkedtek is az ellenőrzött csendőrök, bizonyára senki se jelentkezik, a ki elárulná üzemleiket, sem a korcsmáros, kinél esetleg ittak, se jó emberük, kinél esetleg jogtalanul megháltak.

Az őrsparancsnoknak az annyira fontos legénységi oktatáson és ellenőrködésen kívül, esetleg üldözést, de okvetlen rendes járőrököt is kell teljesítenie, s czélszerű berendezés mellett 2, 3, 4 ily járőrököt végezhet havonta; mert egyes ellenőrködés 10, de 4—5 óra alatt is végezhető, ha az altiszt pontos kiszámítás mellett egy rövidebb uton az ellenőrzendő járőr elé kerül, ezt szolgálata közben meglepi, s helyes öltözködése, fegyverzete és felszerelése, józan állapota és az elindulás, valamint érkezési időnek a szolgálati könyvecskébe helyesen történt bevezetéséről meggyőződik, a járőr által utoljára elhagyott faluba is bemegy, és magatartását itt ellenőrzi.

Az ellenőrzést ugyanazon őrzéjratban sokféleképp lehet czélszerűen alkalmazni, p. o. erdőszélén bevárni, faluban meglepni a járőrt, meggyőződni, hogy az utvonaltól félreeső tárgyakat valóban leportyáztá-e, stb. (1877.)

*

Közbiztonsági zavarok gyors megtudása és továbbjelentése czéljából — miután egy csendőrségi őrs hivatásának csak úgy felel meg, ha az őrskörletben történetek azonnal tudomására jutnak és a gonosztevők üldözése rögtön eszközöltetik — az őrsparancsnok, sőt portyázó járőrök kötelessége, hogy a községi bírót és körjegyzőt megkérjék, hogy az őrsöt, ha fontosabb esemény adta magát elő a faluban, azonnal lovas vagy gyalog küldönczczel értesítsék; ezen megkeresést az őrsparancsnok többször kell hogy ismétlje, s az előjárókat figyelmeztesse a rossz következményre, mely az ily mulasztásokból származna.

Az így tudomásul vett fontos esemény, p. o. rablás, gyilkolás, elemi nagy csapás, jelentékeny baleset, zendülés stb. táviratilag vagy szolgálati jeggyel a szakasz- és csendőr-parancsnokságnak bejelentendő, a hol

postaösszeköttetés nincs, csak a szakasz-parancsnokságnak teendő rövid jelentés, melyek elküldésével a honmaradó csendőr megbizandó, az üldöző őrzéjrat pedig a hír vétele után egy negyedórával utban van, sőt gyorsabb célhoz juthatás végett abban az irányban haladó lovas-szekeret is kivételesen felhasználhat.

Hogy a szolgálati jegyek a leggyorsabban legyenek megirhatók, már az őrsön készletben kell egy a fejen előkészített szolgálati jegynek, valamint a borítékoknak is lenni. Egy előkészített szolgálati jegy p. o. ekkép hangzik:

Szolgálati jegy.

Vett jelentés szerint Déda községben tegnap rablás követtetett el, tettesek ismeretlenek; üldözésükre két csendőrrel elindulok. Csendőr-parancsnokságnak is hason jelentést tettem.

Kelt N. N. őrsvezető.

A hol az utóbbi tétel nem fordul elő, tehát posta az őrsállomáson nincs, ott a szakasz-parancsnokságnak kötelessége a szárny- és csendőr-parancsnokságnak jelentést tenni, s maga részéről is vagy kiszállani vagy megfelelően intézkedni. Részletes jelentés a befejezett üldözés után teendő. (1878.)

*

Az ellenőrzési őrzéjratokon kívül köteles minden őrsparancsnok őrs-körletét leportyázni, magának a közbiztonsági állapotokról személyes meggyőződést szerezni, tehát közönséges őrzéjratokat teljesíteni. Rendes viszonyok között kisebb őrskörlet 4, nagyobb őrskörlet 6—8 hét alatt portyázandó le, s minden őrsön a községek leportyázását előtüntető kimutatás vezetendő, melyben az őrsparancsnok által teljesített portyázások veres tintával tüntetendők elő. (1878.)

*

Esetleges szerencsétlenségnek elejét veendő, elrendeltetett, hogy szolgálatba menő vagy onnan bevonuló járőrök puskaikat a lakszobán kívül falhoz fordulva mindig az őrsparancsnok vagy helyettese előtt töltsék, illetve ürítsék ki. (1878.)

*

A szolgálati könyvecskéék láttamoztatását eszközöltetni nemcsak idegen őrsre érkező csendőrök, hanem altisztek is kötelesek, sőt utóbbiak még akkor is kötelesek, ha rang- vagy rendfokozatban nagyobbak volnának, mint a láttamozzó őrsparancsnok, esetleg ennek helyettese. Bárminő szolgálatban levő járőrök az egyes tárgyakhozi megérkezés, valamint elindulás óráját sajátkezüleg kötelesek szolgálati könyvecskéjükbe bevezetni. (1879.)

*

Az őrsállomások közötti utak, általában pedig a közlekedési vonalakra és országos vásárokon való őrködés a csendőrség kötelességeihez tartozván, minden őrs az országos vásárok kimutatásával látandó el, melyben egy a saját, valamint a szomszédos őrsök területén tartandó országos vásárok nyilvántartandók. (1879.)

*

A szolgálatra, de legtöbbször az illető csendőrről nézve is határozottan káros, ha oly őrskerületben van

hivatva szolgálatot tenni, melyben született vagy illetékes, vagy hosszabb ideig polgári foglalkozásban volt; ennél fogva kerülendő, hogy csendőrlegénység születési, illetékességi helyére vagy annak közelébe helyeztessék át. (1879.)

*

A közbiztonsági szolgálat hathatósabb kezelése céljából tartozik az őrsparancsnok a községi előljárósággal megállapodásra jutni és saját, valamint a járőrök főfigyelmét községekben arra irányítani, hogy az éjjeli őrok pontosan kiállítsanak és koronként az előljáróság által ellenőriztetnek-e, és hogy az előljáróság erélyesen támogatja-e a járőrt, és minden jelentékeny eseményről tudatja-e az őrsöt?

Szolgálatba eligazított járőrnek kötelességévé teendő, bárki által igazittatik is el, hogy:

a) Személyét illetőleg minden helytelenkedéstől s kihágástól óvakodjék.

b) Portyázását ne felületesen, hanem a legnagyobb éberség és körültekintés mellett teljesítse, gyanusnak jelzett tereptárgyakat óvatosan leljen meg.

c) Gyanus tárgyak lakói, kik a községeken kívül laknak és a közbiztonságra veszedelmesek, a szakaszsparancsnokságnak feljelentendők, hogy azoknak a faluba való betelepítését kieszközölje.

d) Ha megjelenése bizonyos időhöz és helyhez kötve nincsen, a járőrködés kezdetén és végén fél-fél órát az őrs állomás-helyen portyázva, a helyi közbiztonsági viszonyokról is beható tudomást szerezzen.

e) Lesállások gyakori és célszerű alkalmazása, a járőrvezetőnek meghagyandó; egy óráig tartó lesállás a szolgálati könyvben előirandó.

f) Ha egy közbiztonsági zavar tetteseit a bevonuló járőr kideríteni nem volt képes, az őrsparancsnoknak kötelessége a helyszínére kiszállani s azt is megállapítani, hogy az első járőrt mulasztás terheli-e?

g) Helyi járőrökések a mindenkori közbiztonsági viszonyokhoz képest, de okvetetlen 2—3-szor rendes viszonyok között is előveendő. (1880.)

*

Az utazó közönségnek csendőrség általi ellenőrzése a legfontosabb szolgálatok egyike, mely rendkívüli módon követeli a csendőr találékonyságát, észszerű és tapintatos eljárását, mert a belföldön, a monarchia határain belül az utlevéllel való utazás szabályozva nem lévén, a szolgálatot tevő csendőrre nézve bajos az eljárás biztos támpont nélkül, hogy fellépésével sem a csendőrintézményt nevetségessé ne tegye, sem az utasokat ok nélkül ne zaklassa, sem pedig valóban gyanusokat és igazolatlanul utazókat figyelme könnyedén ki ne kerüljön. Zsinórmértékül a következő pontok tartandók szem előtt:

1. Határszáron a legnagyobb szigorral őrködendő, mert úgy a bejövők, mint kimenők igazolvánnyal kell hogy ellátva legyenek.

2. Az ország belsejében is külföldieknek szabályszerű utlevéllel kell ellátva lenniök.

3. Kéjutazás, fürdőhasználat, kereskedés, más üzletkötés stb. szempontjából utazó, országunkbeli lakosok a monarchia határain belül igazolvány nélkül utazhatnak ugyan, de kötelesek — ha alapos okból csendőrség által megállíttatnak — magukat tisztázni, mire jelenlevő gya-

nutlan ismerősök, náluk levő levelezés, névjegy, iratok, fehérmű betűi, sok esetben elégséges, vagy távsürgönyzés útján is meggyőződés, tudakozódás szereshető valakinek gyanutlan utazási céljáról.

4. Vándorlegények, cselédek az ország belsejében is könyvvél vagy bizonyítvánnyal; napszamosok, aratók, cséplők stb. hasonló minőségben utazók az illetékességük községének előljárósága által kiállított bizonyítvánnyal kell hogy ellátva legyenek. (1880.)

*

Őrszemlénél az altiszt által tett szolgálatok szorosan megfigyelendők, mert sokan a legkülönbözőbb módot találják ki, hogy az előirt szolgálati órák számát a legkönnyebben teljesítsék, mely célból a kocsin teljesítendő szolgálatokat, p. o. fogoly kíséretet, beteg csendőrnek kórházba szállítását és bevásárlást az őrs számára, rendszeresen maguknak tartják fenn, s az elkerülhetetlenül teljesítendő ellenőrzési szolgálatokban nincs sok köszönni való.

A felsorolt szolgálatokkal és utijárórködéssel egy buzgó altiszt csak kivételes esetekben foglalkozzék, s inkább rendes szolgálatot, ellenőrködést, nyomozást és üldözést teljesítsen. (1879.)

*

A szolgálatba elinduló őrsparancsnok még elmenele előtt gondoskodni tartozik, hogy távollétében a honmaradott legénységgel az iskolázási napirend megtartassék; ellátja feladattal, intézkedik, hogy az őrsparancsnoki helyettes szolgálatot vezényeljen s a megszabott iskolázást, szóval napi foglalkozást betartsa. A szolgálat, a fegyelem és rend jól felfogott érdekében van, ha az őrsparancsnok külszolgálatát hirtelen megszakasztva, őrsét váratlanul, éjjel vagy nappal meglepi, s így meggyőződik, hogy rend uralkodik-e, intézkedései fogantattak-e az őrsön, szóval a honmaradott legénységet is ellenőrzi.

A napirend még egy honn levő csendőrrel is betartandó. (1877.)

*

Hogy az őrsre érkező és általános tudnivalót tartalmazó parancsok és szabványok, melyek oktatás, szolgálat, fegyelem stb.-re vonatkoznak, egyes csendőrök előtt, kik talán a parancs érkezésekor éppen szolgálatban állottak, ismeretlenek ne maradjanak, minden köztudomásra szánt parancs hátán valamennyi csendőr név-aláírásával igazolni tartozik, hogy a parancs neki felolvasatott és megmagyaráztatott. Ha ezen igazolások üres hely hiányában a parancs hátán nem eszközölhető, akkor egy megfelelő nagyságu szelet papir ragasztandó a parancsra és erre irandók az igazolások. (1880.)

*

A részegségbe való visszaesés eseteiben az illető csendőr önálló tisztétől, t. i. járőrvezetőségtől, megfosztandó, mely körülmény parancsilag kimondandó; szolgálaton kívüli részegség harmadik eseténél, habár a legenyhébb körülmények forognak is fenn, ajánlat teendő az eltávolításra.

Az őrsvezető, őrsparancsnok első részegsége által minden beléje helyezett bizalmat elvesztvén, rendszerint egy őrmester által vezényelt őrsre helyezendő. (1876.)

*

Saját örsbeli legénységnek a foglalkozás, illetve napirend betartása és parancs kiadása előtt a városba kimenni s ott fontos ok nélkül kószálni, mi gyakran dőzsölés, korcsmába való betéréssel szokott végződni, tilos, és csakis szolgálati ügyben való kimenetelnek van helye. Csendőröknek a szolgálatból való bevonulás után étkezés czime alatt a korcsmába menni szintén tilos. (1878.)

*

Idegen örsbeli járőrök egy más örs állomáshelyén legelőbb a laktanyában jelentkezni tartoznak, bárminő szolgálati küldetésben lennének is, és csak azután végezzék teendőjüket. Miután idegen örsbeli járőrök is addig, míg örsükre bevonulnak, mint örszolgálatban állók tekintetnek: ennél fogva nem szabad ezeknek sem a korcsmába betérni, hanem az örsön (laktanyában) tartoznak étkezni, hol a kihágások megelőzése végett felügyelet alatt vannak. Az örsparancsnok vagy helyettese tartozik az ily járőrök szolgálati könyvecskéjébe is az érkezés, valamint elindulás óráját pontosan bevezetni, ha a járőrnél valami szabálytalanságot észlelt, szolgálati uton fejelenteni s a járőrt szabályszerűen eligazítani. (1878.)

*

A hirtelen lehülésnek és az izzadt vagy bevült állapotban élvezett hideg víznek nem csak betegség, de még haláleset is lett következménye; miért is óva intetik minden csendőrségi közeg, hogy ha nagyfoku meleg alkalmával kút- vagy forráshoz jut, ne igyék abból azonnal, hanem csak pihenés után vagy tábori kulacsát töltsen meg vízzel és csak a menetelés tovább folytatása közben igyék, a midőn a nyakra való levétele és zubonykapocs felnyitása is meg van engedve.

Szolgálatból bevonulónak hűvös, léghuzamos helyen való tartózkodása nem engedendő meg, a szobaablakok beteandók s csak a felhevülés teljes lecsillapódása után szabad fehéreműt változtatni, s a hányszor csak lehetséges, fürdőt kell használni, de legalább is a lábakat hideg vízben megszívítani, s esetleg felsértett helyet tiszta fagygyúval bedörzsölni. (1874.)

*

Hosszu menetelés után beállani szokott lábfelpálás (lábégés) ellen tyuktojás fehére legjobb sikerrel alkalmazható és pedig következő módon: ha menetelés után az égetés érzete a lábakon mutatkozik, az egész láb tojásfehérrel bekenendő, melynek egy része megalszik, másrésze megszárad, de mindkettő melegség elvonása mellett, miáltal a láb lassanként lehül, s a reá száradt tojásfehér egy védő burkolatot képez, úgy hogy 6—10 percz múlva a czipő újból felhuzható.

Ezen gyógyszer a csendőrség is haszonnal alkalmazhatja. (1876.)

*

Hogy az egészségre is ártalmas dobányhulladék, pipakorom, szivarhamu, gyufavég, stb. a legénységi szobákban szét ne szórassék, hanem egy helyre gyűjtve, könnyen eltávolíttassék: minden szobában egy hamu- és dobányhulladékartó edény szerzendő be cserép vagy porczellánból.

Mivel a puskáknak szegre akasztásánál s ennek gyakori ismétlésénél a fal könnyen sérülést szenvedhet,

ennek meggátlására minden ágynál azon pontra, hol a puska a falat érinti, egy 6 centiméter széles és 10 cm. hosszú fehér papírral bevont, zöld napírral szegélyezett kéregpapír-lemez a fal kimelésére szegezendő fel a mellett levő ábra szerint.

Egyöntetűség és a kalapoknak portól való megóvása tekintetéből kalaptokok rendszeresítették (és pedig az örs rendszeresített létszámához képest), melyek alatt a kalapok, ha szolgálatban nem használatnak és a kenyérpolczon vannak, kiméltessenek.

Minden kalaptok egy lecsapott kúpalakot képez, kéregpapírból van, mely kék papírossal van bevonva, és melynek felső fődött átmérője 30-, alsó nyitott átmérője 33- és magassága 20 centet tesz.

A kalaptokok mindig tisztán és jó karban tartandók, az örsön visszamaradnak, tehát áthelyezésnél senki által sem vihethők el. (1879.)

*

Hogy a laktanya szomszédságában lakók, az éjjeli időben szolgálatból bevonuló csendőrök vagy esetleg valami feljelentést tevő polgári egyének dörömbölése által nyugalmukban ne zavartassanak, minden laktanya egy vonó csengettyűvel látandó el, mely ha ezt a háztulajdonos saját költségén alkalmazni vonakodnék, a szárnyparancsnokság utalványozására az elszállásolási átalányból szerzendő be. (1882.)

*

Miután a csendőr tetteles szolgálata alatt nem határozott, csak feltételes tulajdonosa tömegvagyonának, ennél fogva ítélet folytán nem mondható ki, hogy a tömegvagyon magánadósság törlesztésére alkalmaztassék, hanem ily esetben netaláni magánvagyonából veendő elégtétel. (1867.)

*

A limito pipadohányt csendőrök bizalmas ismerősöknek, besugóiknak elajándékozták, így kedveskedvén egyik-másik tett szolgálatért, de pénzügyörök megtalálták a csakis katonaság számára rendelt mérsékelt áru dohányt polgári egyéneknél s ezek megbírságotlaltak.

A limito pipadohánynak eladása vagy ajándékozása szigoruan tilos, habár az ajándékozás által a szolgálat érdekének óhajtana is az illető csendőr használni. (1877.)

*

Hogy a takarékos csendőrök ne legyenek kitéve annak, miszerint megtakarított pénzüket elveszítsék vagy az valaki által ellopattassék, elrendeltetett, hogy se maguknál, se laktanyában ne, hanem takarékpénztárba helyezték el a megtakarított pénzt, honnan az bármely órában kivehető s hol a biztos megőrzésen kívül még kamatot is fog hajtani. (1878.)

*

Csendőrök fehéreműje, mely egy rendezett vagyonu csendőrnél legalább 6 párból (ing, gatyá, zsebkendő, kapcsa) álljon, mindig kijavított állapotban, gombokkal, fűzőmaddzaggal ellátva teendő be a ruhaszekrénybe, miről szombatnapi vizsgák alkalmával az örsparancsnok meggyőződést szerezni tartozik. (1878.)

*

A ruházati és fegyverzeti könyvecskék célja az lévén, hogy a csendőrnek ruházata, szereléke és fegyverzete nyilvántartassék, minden próbacsendőr új könyvecskével látandó el; miért is megfelelő készlet tartandó abból a szárnyparancsnokságnál.

Az első felöltöztetés után kezelt ruhacikkeket is darabonként az őrsparancsnok mindannyiszor pontosan bevezetni és a könyvet aláírni tartozik, de abból törölni neki semmit sem szabad.

A ruházat törlesztését a szemlét tartó tiszt ur eszközölheti, ha t. i. személyes meggyőződése szerint egyes ruházati vagy szerelési cikkek már teljességgel nem használhatóak többé, akkor a ruházati és fegyverzeti könyvecskéből leírja (kitorli); a kitorlott cikket nyomban megsemmisítetteti, hogy eddigi alakjában többé nem és esetleg csak belgazdálkodásra (foltnak) legyen használható. (1879.)

*

Csizmák puhántartására halzsir és faggyuból összeolvasztott zsiradék legcélszerűbb, melylyel nyáron egyszer, télen hetenként kétszer akként kenendők be, hogy mindig puhák legyenek és a lábat ne törjék fel. (1882.)

*

Ruházati darabokon a tulajdonos neve és a kikezelés napja a béllésre ráírandó, ezenkívül a ruhadarab béllésén a raktári bélyegnek is láthatónak kell lenni. A zubbonyra, melynek világos vagy sűrű béllése nincsen, egy-két centiméter széles vászonbéllésre, é. p. felülről számítva a 2. és 3-ik gomb közé írandó.

Minden csendőrnek egy teljes díszöltözete kell hogy legyen, mely 1—1 téli zubbony, posztó nadrág, nyakraváló, jelsipzsinór és 1 pár kesztyűből áll: egy kendőbe csomagolva az őrsparancsnok szekrényében őriztetik, és csak díszben való kivonulás vagy egyéb ünnep és ünnepélyes alkalomból adható ki a csendőrnek, azután pedig kifogástalan állapotban megőrzés végett újból beszedendő.

A tollbokréta kötését minden csendőrnek tudnia kell s e végből mindig kell rendelkeznie tartalék kakastollal, hogy tollbokrétáját szükség esetén felfrissíthesse. A bokréta sem tulságos vastag, sem vékony, csak egy pár tollból álló nem lehet, s nem egyenesen fel, hanem rézsutason hátrafelé kell hogy álljon; sodrony nélkül kiegyenesítve 34—38 centiméternél hosszabb nem lehet, s a lecsüngő végnek a kalap karimáját meghaladnia nem szabad. (1882.)

*

A legénység ruházatán és öltözködésén észlelt némi szabálytalanság megátlására következők rendelkeztek el:

1. Kalapzsinórok zöld czérnával a kalaphoz erősítessenek, a zsinór végén levő két makknak pedig csak ½ centiméternyire kell a kalap szélét meghaladnia.

2. A kalapczimerek sem a kalapfej oldalán, sem a homlok irányában elől, hanem e kettő között (a bal szem irányában) és nem függőlegesen, hanem méréselve rézsutosan illesztendők fel. (1884.)

*

A csendőrlegénységnél használatban levő töltények megrongálása többnyire ügyetlen kezelés, hanyás-

vetés, durva bánásmód folytán keletkezik úgy, hogy a töltények alakjából kikelnek, a lövedék egészen benyomul a hüvelybe, vagy ütést, karczolásokat kap, sőt a hüvely széle is kitágul s a töltényür könnyen megsérülhet. Hiányos csomagolás vagy más gondatlanság folytán gyakran elvesznek a töltények, sőt pajkosságból el is lövöldöztenek. Mihelyt az őrsparancsnok akár a szombatnapi vizsgán, akár más uton tudomására jut annak, hogy megrongált töltény van a csendőrnél, vagy töltény hiányzik, ezt a pénztárban őrzött tartalék-készletből azonnal kicserélni, illetve pótolni s a hiány okát tüzetesen bejelenteni tartozik, — megjegyzendő azonban, hogy oly töltények, melyeknek csak lövedéke nyomul beljebb a hüvelybe, még használhatóak. A szárnyparancsnokság gondoskodik, hogy az illető csendőrnek zsoldjából ne csak a töltény ára (darabonként 5 $\frac{80}{100}$ kr.) vonassék le és vétessék bevételbe a szárny számlájában, de esetleg a hibás csendőr meg is fenytessék. (1879.)

*

Határszéli és félreeső oly őrsökön, hová csak kevés vagy hiányos közlekedés vezet s élelmi cikkeket nem, vagy csak korlátozott mérvben lehet kapni, jó és elégséges étkezés, de helyes közigazdálkodás céljából is köteles az őrs élelmi cikkeket nagyban vásárolni és készletben tartani, a hol rendszeren marhabus nem kapható, télen juhót, borjut vásárolni, és közös használatra sertést, majorságot hizlalni.

Ha a nagyban való bevásárlásra pénzfelőleget szükségelne az őrs, megtérítés kötelezettsége mellett a szárnyparancsnokságtól kérjen ki. (1878.)

*

Egy részről, hogy némely őrsparancsnok ne tüntesse jobban elő őrskörletének közbiztonsági viszonyait és zavarokat szándékosan el ne hallgathasson, más részről pedig, hogy előfordult, de még ki nem derített közbiztonsági zavarok el ne felejtessenek és utánuk szünet nélkül puhaltassék, a közbiztonsági zavarok jegyzéke rendszeresített, mely nyomtatott könyv következő rovatokat tartalmazza, é. p. 1. folyó szám (mely minden évben újból kezdődik.), 2. a közbiztonsági zavarnak:

- a) kelte, mikor történt,
- b) helye, hol „
- c) káros, kinél „
- d) gyanúsított tettesek, és végül 3. megjegyzés.

Ebbe lelkiismeretesen bevezetendő minden közbiztonsági zavar, mely kideríthető nem volt. (Nem írónak be p. o. vigyázatlanságból eredő tüzesetek, egy frt kárt meg nem haladó lopások vagy oly zavarok, melyeknek gyanúsított tettesei jelentettek vagy vizsgálat alatt állanak.) Ha később valamely zavar kiderített, az a megjegyzés rovatba az iktató vagy állomás szolgálati könyv számának megjelölésével beírandó, az 5 első rovat pedig veres tintával a bal felső szöglettől kezdve keresztül húzandó.

A közbiztonsági zavarok jegyzéke minden év végével lezárandó és aláírandó, a szemlét tartó tiszt urak pedig kötelesek szemlék alkalmával úgy a járásbiróság, valamint egyes községekben utánkérdezés folytán meggyőződni, hogy az őrsökön vezetett jegyzék helyes-e és nincsenek-e abból zavarok kihagyva. (1880.)

IV.

Nézzünk most még messzebb... Két képet mutatunk a közbiztonság nagyon régi múltjából. Egyik képben az *alispán* közbiztonsági ügykörének körülírását, a másikban pedig a csendőr egyik őselődjét, a *lator- és tolvajkergetőket* látjuk.

Az alispán a vármegyében a judliumokkal (*szolgabírák*), felsőbb rendeletre nyomozást vezet a tolvajok, paráznák, istenkáromlók, engedetlen gyerekek, nön erőszakot tévők, nőrablók, többnejűek, gyermekvesztők és vérfertőzők ellen. Keresi: Van-e éjjeli virrasztás a községekben? Van-e orgazda, gyilkos? Van-e, aki kuruc volt s nem áll kezesség alatt? Van-e szökevény? Szednek-e vámot, ahol rossz az út, vagy híd nincsen? Élést hordott-e valaki el mástól? Van-e gyujtogató, Lengyelországban tolvajkodó? Szakadt-e el a vármegyéből s mily nevű rabló? Van-e marhaelhajtó, fosztogató? Van-e, aki nemesi házból vagy templomból eszközt elrablott? Van-e kóborló? Van-e olyan bíró, aki szökevénytől vásárolt valant s a szökést megengedte? Van-e bíró, aki 4 pénz után igazságot nem szolgáltatott? Szökött-e a városba valaki vétek miatt? Van-e város, amely ilyet befogadott, pártolt vagy elszöktetett? Városbíró volt-e az, aki a polgártól károsítottak elégtételt nem adott? Van-e, aki méreggel vesztett el mást, vagy a mérgezésnek eszközlője volt? Van-e, akit mint bűnöst a földesura vagy ennek tisztje kedvezésből elbocsátott? Van-e, aki a bíróhoz nem fordul s nem ért egyet a faluval? Van-e boszorkány, javasasszony? Kapott-e valaki pénzt arra, hogy újabb zenebonát csináljon?

1620-ban latorkergető hadnagyok:

Tarcsa mellé: Paczóth Ferencz, Csuda András.
Bártfa felé: Balpataky János, Gombos György.
Lubló felé: Füzy Imre, Roskoványi Kálmán és Berzeviczy Zsigmond.

Branyszkó felé: Berthóty Ferencz, Viczmándy Sándor.

Tapoly felé: Kálnássy Gergely, Fejérváry Zsigmond.

1630-ban tolvajkergető hadnagy havi 10 forint, tolvajkergető tizedes havi 4 forint, tolvajkergető katona havi 3 forintot kap.

V.

És mit mond a legfiatalabb csendőr?

A visszaemlékezésben nem merülünk el, a napi kötelességek előttünk állanak. Mi, a maiak, a régieket követő nyomtapsók és útszélesítők vagyunk, erre kötelez a régi nagyok példája, a jelen munkatengere és a jövő feladatok. A közbiztonság szilárd-sága a nemzet boldogulását jelenti és mi, a maiak szüntelen munkával álljuk az adott szót. Ez volt a magyar csendőr mindig. Ezt látjuk a régi világból és tudjuk, hogy az új nemzedék sem cselekszik mást...

Az új nemzedék?

Kapcsoljuk ide — a régiekről emlékezés soraihoz — az új nemzedék, különösen pedig az Erdélyből jelentkezett legfiatalabb bajtársaink szavait.

Nézzünk csak a múltba és lássuk csak — a jövő csendőröket.

A nagyváradi — egykori országos — csendőriskolában kereken hétszáz erdélyi fiú, magyar testvér, bajtárs van, él, néz, lát, tanul, vágyakozik, büszkén, örömtelten, frissen, kemény izmokkal és forró szívvel. *A leendő csendőrök*. Vajjon mit mondanak ők?

Az iskola parancsnoka, *vitész Paksy-Kiss Tibor ezredes ur* szíves volt a velük foglalkozás közben hallottakat feljegyezni s rendelkezésünkre bocsátani. Három ilyen fiatal bajtársat szólaltatunk meg.

1.

Apám adófizető földműves ember. Keresetünk nem volt, csak abból éltünk, ami magunknak termelt, így adóra nem mindig jutott. Ezért azután megesett, hogy a végrehajtó még a szekeret is kihúzta az udvarról. Nagy volt az elkeseredés és mindig Istenhez fohászokodtunk hogy ne tőrje ezt tovább és szabadítson fel bennünket az alól a súlyos iga alól.

Szülfalumban a felekezeti iskolában 4 elemi végeztem. Bár tanítónk magyarul tudott, mégis, — hogy állásában megmaradhasson, kikutatta, hogy melyik gyermek nagyszülei között van görög keleti vallású és az ilyet román származásúnak minősítette. Így történt, hogy apám második feleségétől származó fiútestvérem — mivel anyjának a nagyapja görökeleti vallású volt — a román származásúak közé került és mint ilyen, a felekezeti iskolába, ahol magyarul is tanították volna, nem járhatott. Így románosítottak bennünket. Ha nem tudtuk a román történelmet, kukoricára térdepeltettek, szidtak és kintoztak.

A tanító úr addig biztatta szüleimet, míg azok 4 elemi elvégzése után középiskolába beírtak. Itt a 2-ik osztályban már román és francia nyelvből és román történelemből megbuktattak és csak pótvizsgán engedtek át. A 3-ik osztályban 4 tantárgyból megbuktattak, így szüleim az iskolából kivettek és haza vittek gazdálkodónak.

A román hadseregbe 1939 március 1-én vonultam be Bukarestbe a gyalogsághoz. Mivel magyar voltam, csak 3 hétig képeztek ki, azután az istállóba tettek a lovakhoz. Két hétig voltam az istállóban, nagyon rossz helyem volt. Gondoltam egyet és azt mondtam az őrmesternek, tegyen jobb helyre, meghálálom. Erre 100 leuért (3 pengő 33 fillér) át tétetett a katona zenéhez, ahol nagydobos lettem és jobban ment a dolgom. Zsoldról szó sem volt azt csak aláírtuk, de soha sem kaptuk meg.

Bukarestben szolgáltam, mikor meghallottam, hogy visszakerültünk Magyarországhz. Az őrmester mondta meg és mikor megtudtam, hogy haza mehetek, a szemem tele lett könnyel és nagyon boldog voltam. Volt egy kis pénzem, vettem egy polgári ruhát és még szeptember 7-én hazamentem.

Az első magyar csendőrt akkor láttam meg, amikor apámmal bementem Csíkszeredára. Ekkor mondta apám: „Fiam, eddig még nem láttál magyar csendőrt, de most úgy nézd meg, neked is ilyennek kell lenned!

Abban az órában, amikor a felszabadulásunkat megtudtam, határoztam el magamban, hogy most már mint felszabadult magyar, én is csendőr leszek, ha az Isten is megsegít és alkalmas leszek.

Most, hogy sikerült a csendőrséghez bejutnom, vágyam teljesült és nem tudok elég hálát adni az én Isteneimnek és csak azt kérem, hogy adjon nekem tehetséget és segítő kegyelmet, hogy minél jobban és helyesebben megértsem és kövessem oktatóimnak jó példáját és tanítását. Most, ha azt írná apám, hogy gyere haza fiam, mert rád iratom az összes vagyonomat, még akkor sem mennék haza, ha mindjárt lehetne is.

2.

Csikmegyében Gyergyócsomafalván születtem, földműves vagyok és román katonai időmön kívül, mindig Erdélyben tartózkodtam.

Iskoláimat szülőfalumban végeztem. A szülőket arra kényszerítették, hogy a gyermekeket az állami iskolába járassák, aki pedig oda járt, az csak románul tanult, nem tudott csak románul írni, hacsak szülei otthon nem tanították. Így akartak bennünket elrománosítani.

Mikor a jó Isten könyörgésünket meghallgatta és elhozta azt a pillantot, amikor a 22 évi rabság után felszabadultunk, akkor messze, román földön katonáskodtam.

Egyszer csak látom, hogy a magyar fiúk összegúgnak, egyik a másikhoz megy, mond valamit, majd tovább fut. Mielőtt hozzám ért volna, hallottam, hogy az egyik román mondja a másiknak: „Látod, hogyan örülnek ezek, hogy Erdélyből visszaadtunk nekik egy darabot?” Azt hittem, megőrülök az örömtől és arra gondoltam, Istenem, csak otthon lehetnék. Eljött ez az idő is. Rongyosan, mezítláb, szuronyok között kísérték a határig, ott még párszor arcul ütöttek és jöhettem haza. A vidéket ismertem, de még magyar katonát nem láttam. Mindenütt kérdeztem, hol vannak a magyar csapatok, — végre Sepsiszentgyörgyön talákoztam velük. Nem tudtam hinni a szemeimnek, hogy valóság, amit látok. Szólni sem tudtam, csak sírni és örültem, hogy a lábuk nyomát megcsókolhattam.

Mint román katona, három évig szolgáltam, de a három év alatt nem kaptam annyi pénzt, mint három hét alatt a magyar királyi csendőrségnél. Bevonulástól végig olyan rongyosan jártam, mint nálunk az utolsó cigány. Az élelem nagyon rossz volt és kevés. Ha marharépat főztek és nem ízlett, azt mondták, menjetek Budapestre, ott még ilyet sem kaptok. Egy hónapra 36 fillér járt, abból 20 fillért levontak valamire és így csak 16 fillér maradt cipőkencőse, türe, cérnára.

Nem értettem jól románul, ezért sokszor megvertek és egyszer a hátsó fogaimat is kiverték. Három évig voltam katona, de még a puskafogasokat sem tanították meg.

Mikor a honvédek elmentek a falunkból, azt mondták az emberek, hogy holnap jönnek a csendőrök. Mindannyian vártuk és egyszer csak megállt egy autó és 6 csendőr szállt le róla. Csak néztem, mert én még olyat nem láttam. Nagyon megtetszettek, komoly fellépésük, a lengő kakastollak, a szép egyenruha és az, hogy mindenkivel komolyan, de szépen beszéltek. Ekkor gondoltam magamban, ha én ilyen lehetnék, senkivel sem cserélnék a világon.

Mikor meghallottam, hogy lehet csendőrnek jelentkezni, azonnal jelentkeztem és még otthon is csak azután mondtam ezt meg.

Most nem cserélnék senkivel sem. Nagyon boldog vagyok és meg vagyok elégedve, mert mióta bevonultam, azóta is sokat tanultam és látom, ha Isten megsegít, egy pár év múlva ember lesz belőlem.

3.

Mikor a megszállás történt, 1 éves voltam, így a megszállás borzalmairól csak szüleimtől hallottam.

Az életünk, mióta emlékszem, igen nehéz volt és nem is lehetett életnek nevezni. Örökös rettegés, félelem, hogy mit találnak ki meghurcolásunkra. Magyar ember állami szolgálatba nem mehetett, mert nem alkalmazták. Aki pedig már előzőleg, pl. a vasútnál volt, azokat nyelvvizsga alá vonták és olyanokat is kérdeztek tőle: mi a hím pocogérnek a neve románul? Ha nem tudta, azt mondták, nem bírja a nyelvet és elboesátották.

1939 március 1-én vonultam be katonának a román hadseregbe a 62. gyalogezredhez Margitára, de mint magyar fiút nem hagyták az akkori határhoz közel, hanem 3 hét múlva elvittek Beszarábiába. Szegény magyar fiúknak itt kezdődött a földi pokol. Naponta egyszer adtak enni egy kis híg levest, amiről nem lehetett tudni, hogy mi, mert semmi sem volt benne, az ízéről pedig nem lehetett kitalálni, hogy mi lehet. Kenyeret csak minden harmadik nap adtak 25 dekát. A bánásmód nagyon durva volt. Egy vasárnap délután hat magyar fiúval a mezőre mentem, hogy kibeszélgessem magamat, mert a laktanyában még beszélgetni sem nagyon lehetett. Alig voltunk kint, arra lovagolt egy román százados és egy főhadnagy. Mikor megtudta, hogy magyarok vagyunk, lovával nekünk jött, a korbácsával az arcunkba vágott, szidalmazott, hogy mit keresünk mi ott és mit akarunk. Büntetésből három éjjel az ezred szénáját kellett őriznünk és nappal sánctól ásnunk. Ez alatt a három nap alatt semmi élelmet sem adtak.

1940 szeptemberében hazaengedtek, mert a visszacsatolt területre való vagyok.

Életem legboldogabb napja az volt, amikor a magyar csapatok végigvonultak az utcánkon. Mikor a magyar csendőröket először megláttam, az a boldog érzés fogott el, hogy most már nyugodtak lehetünk, mert senki sem fog zsarolni, kínozni és a magyarságunkért bántani.

Nagyon boldog voltam és elhatároztam, hogy ha lehet, én is magyar csendőr leszek és kértem a jó Istent, hogy adja meg, hogy én is csendőr lehessék és mint ilyen mehessek a többi magyar testvér felszabadítására.

Nagyon boldog vagyok, hogy a csendőr egyenruhát viselhetem, büszke vagyok rá. Minden igyekezetemmel azon leszek, hogy szorgalommal, igyekezettel a szükséges tudnivalókat elsajátítsam és így szolgálatomnak minden körülmények között eleget tessek.

Igy szóltak a mi legfiatalabb bajtársaink. Egyszerű szavaikban felcsillan a sokat szenvedett magyar ember hazaszeretete, a hazához és testülethez való őszinte ragaszkodás, ami biztos záloga annak, hogy a régi világ kiváló csendőrei után ismét felnő egy nemzedék, amely lélekben, munkában, hivatás-szeretetben ugyanolyan lesz, mint — az elődök.